

**Crna Gora
Zavod za školstvo**

Predmetni program

**GRAĐANSKO OBRAZOVANJE, izborni predmet
I, II, III i IV razred gimnazije**

Podgorica
2009.

Predmetni program

GRAĐANSKO OBRAZOVANJE, izborni predmet
I, II, III i IV razred gimnazije

Izdavač: Zavod za školstvo
Urednik: dr Dragan Bogojević
Lektura: Danijela Đilas
Tehnička priprema
i dizajn: Nevena Čabrilo
Štampa: "OBOD" Cetinje
Tiraž: 100
Podgorica, 2009.

Na osnovu javno-važećeg opšteg dijela obrazovnog programa za opštu gimnaziju koji je utvrđen Rješenjem Ministarstva prosvjete i nauke od 24. marta 2004. godine (br. 01-1584/2), i Rješenjem Ministarstva prosvjete i nauke od 21. marta 2006. godine (br. 01-1797/2) Savjet za opšte obrazovanje je na 51. sjednici, održanoj 31. marta 2009. godine utvrdio predmetni program **GRAĐANSKO OBRAZOVANJE**, izborni predmet za I, II, III i IV razred gimnazije.

SADRŽAJ

1. Naziv nastavnog predmeta i predmetnog programa	5
2. Određenje predmetnog programa	5
3. Opšti ciljevi predmetnog programa	6
4. Sadržaji i operativni ciljevi predmetnog programa.....	9
5. Didaktičke preporuke	18
6. Korelacije među predmetima	71
7. Standardi znanja	72
8. Načini provjeravanja znanja i stručne osposobljenosti.....	79
9. Resursi za realizaciju nastave.....	80
10. Profil i stručna sprema nastavnika/ca i stručnih saradnika/ca	83

1. NAZIV NASTAVNOG PREDMETA
OBAVEZNI IZBORNI PREDMET
NAZIV PREDMETNOG PROGRAMA
GRAĐANSKO OBRAZOVANJE

2. ODREĐENJE PREDMETNOG PROGRAMA

a) Položaj, priroda i namjena predmetnog programa

Predmet građansko obrazovanje ima važnu ulogu u osposobljavanju mladih za aktivno i odgovorno učešće u demokratskom društvu. Polazeći od toga, program građanskog obrazovanja obuhvata raznovrsne aktivnosti u nastavi, i van nje, kojima je cilj pomoć mladima u usvajanju **znanja**, razvijanju **vještina** i prihvatanju **vrijednosti** potrebnih za aktivnu ulogu u demokratskom društvu - da se u svojoj zajednici ponašaju autonomno, odgovorno i kritički.

Za razliku od tzv. "užeg" određenja pojma građanin i predmeta građanskog obrazovanja koji prvenstveno naglašava "političku pismenost", a pojam "građanin" definiše kroz zakonski status u okviru datog političkog sistema, savremena evropska iskustva u kreiranju ovih programa polaze od tzv. "šireg" određenja pojma "građanin" kao osobe koja ima znanje, sposobnosti i spremnost da **aktivno** – autonomno, odgovorno i kritički participira u društvenom životu svoje zajednice. Ovakvo određenje pojma "građanin", i predmeta građansko obrazovanje, mnogo je bliže potrebama države Crne Gore u nastojanju da, nakon decenijske krize u gotovo svim segmentima društvenog života, obrazovanje da svoj doprinos bržoj demokratizaciji društva i uključivanju države Crne Gore u savremene tokove međunarodnog povezivanja. Predmet građansko obrazovanje, čiji su ciljevi razvijeni u skladu sa pomenutim konceptima, može biti osnov i podstrek za tekući proces demokratizacije i modernizacije samog obrazovanja, ali i demokratizacije društva u cjelini i razvoja kulture pravednosti, prava, odgovornosti, pluralizma i drugih građanskih vrijednosti. Na taj način predmet građansko obrazovanje je snažno povezan sa opštim ciljevima reforme obrazovanja i nastojanjima crnogorskog društva uopšte.

Kao predmet, građansko obrazovanje ima specifične ciljeve, karakteristične sadržaje i aktivnosti učenja, i uči se tokom I, II, III i IV razreda gimnazije – kao **izborni predmet**.

b) Broj časova po godinama obrazovanja

Godišnji fond časova za realizaciju programa građansko obrazovanje u gimnaziji obuhvata:

Razred	Nedjeljni broj časova	Godišni broj časova
I	1	35
II	1	35
III	2	70
IV	2	70

3. OPŠTI CILJEVI PREDMETNOG PROGRAMA

U cjelini gledano građanskim obrazovanjem se označava skup obrazovnih i vaspitnih mjera, akcija i aktivnosti koje kao konačan ishod imaju *kompetentne i odgovorne mlade ljude za aktivnu ulogu u društvenom životu svoje zajednice*. U skladu sa tim utvrđena su tri opšta cilja učenja građanskog obrazovanja:

- obezbijediti *usvajanje znanja* i informacija o društvu koje će mladima omogućiti da razviju autonomne odgovore na društvena i etička pitanja, i obezbijediti im samostalnu participaciju u društvenom životu zajednice;
- kroz dijalog, raspravu, rješavanje problema, istraživanje i sl. omogućiti mladima *razvijanje vještina*, sposobnosti i kompetencija koje su osnov samostalnog i odgovornog praktikovanja demokratije i participacije u različitim područjima društvenog života;
- *izgraditi svijest* o pravima i odgovornostima, vrijednosnim normama, pravilima ponašanja te etičkim i moralnim pitanjima društvene zajednice kako bi mladi kritički sagledavali i usmjeravali svoju aktivnost u zajednici.

Kao polazište za utvrđivanje ključnih kompetencija kojima treba da se bavi nastava građanskog obrazovanja, u Evropi, široko je prihvaćen model prema kome predmet građansko obrazovanje treba da ima uticaj na tri osnovne dimenzije ličnosti:

- kognitivnu (saznajnu),
- afektivnu (vrijednosnu) i
- socijalnu (akcionu) komponentu ličnosti učenika/ce.

3.1. Kognitivna dimenzija ciljeva građanskog obrazovanja

Kognitivna dimenzija građanskog obrazovanja uključuje: **znanje o** (osnovnim oblicima društvenog organizovanja i osnovnim institucijama građanskog društva i demokratije); **znanje kako** (se npr. u zajednici dogovara, odlučuje i sl); kao i **sposobnosti i vještine** potrebne za kompetentno djelovanje u zajednici.

Učenik/ca treba da **zna o**:

- osnovnim društvenim grupama i o njihovoj ulozi;
- pravilima zajedničkog života;
- porijeklu i svrsi tih pravila;
- različitim ulogama i nivoima moći u društvu;
- svojim pravima i odgovornostima;
- osnovnim načelima demokratije, građanskog i civilnog društva;
- načinima funkcionisanja javnih institucija (ustanova) i sl.

Učenik/ca treba da zna kako se:

- postaje član neke društvene grupe;
- u grupi demokratski odlučuje i utvrđuje zajednički cilj;
- u grupi tolerantno raspravlja i dogovaraju pravila i norme ponašanja;
- u grupi ravnopravno dijele zaduženja i preuzima odgovornost;
- u grupi odgovorno postupa;
- u grupi zalaže za ravnopravnost i bori protiv diskriminacije i sl.

Kroz učenje građanskog obrazovanja učenik/ca treba da razvija **sposobnosti i vještine** potrebne za građansko djelovanje u demokratski organizovanom društvu:

a) osnovne vještine (sposobnosti):

- argumentovanog i kritičkog mišljenja,
- rješavanja društvenih i interpersonalnih problema,
- ocjenjivanja i vrednovanja,
- moralnog rasuđivanja;

b) društveno važne vještine:

- saradnje,
- komunikacije,
- rada u grupi i timu,
- debatovanja, pregovaranja i nalaženja kompromisa,
- interkulturalne vještine,
- sprečavanja i rješavanja sukoba,
- posredovanja,
- demokratskog vođenja,
- lobiranja i sl.

3.2. Vrijednosna dimenzija ciljeva građanskog obrazovanja

Vrijednosna dimenzija predmeta građansko obrazovanje podrazumijeva razvijenu svijest o pravima i odgovornostima, normama ponašanja i vrijednostima građanskog društva, kao i o etičkim i moralnim pitanjima zajednice. Očekivanje je da opšte demokratske i građanske vrijednosti kao što su: sloboda, jednakost, solidarnost među ljudima, dostojanstvo ličnosti, poštovanje različitosti i sl. postanu *dio vrijednosnog sistema učenika/ce* i osnova njegovog/njenog budućeg djelovanja u zajednici.

Stavovi, vrijednosti i osobine ličnosti značajne za nastavu građanskog obrazovanja:

- sloboda za sve ljude,
- vladavina pravde i pravičnosti,

- jednakost i uvažavanje različitosti,
- ravnopravnost,
- samopouzdanje,
- povjerenje u druge,
- odgovornost,
- solidarnost,
- humanost,
- inicijativnost,
- tolerantnost i sl.

3.3. Socijalno-akciona dimenzija ciljeva građanskog obrazovanja

Socijalno-akciona dimenzija opisuje spremnost pojedinca da *djeluje* i da se zalaže za građansko društvo i demokratiju. Radi se dakle o ponašanju pojedinca, i ova dimenzija predstavlja, u pravom smislu riječi, *ishod učenja* predmeta građansko obrazovanje.

Kao kapacitete za djelovanje u svom okruženju - **u svojoj porodici, školi, lokalnoj zajednici, državi Crnoj Gori i šire**, kod učenika/ce treba razvijati sposobnost i spremnost:

- da se integriše u svoju zajednicu;
- da se informiše, uči i stalno usavršava;
- da kritički prosuđuje, autonomno odlučuje i samostalno postupa;
- da zajednički radi i saraduje sa drugima u zajednici;
- da odgovori – da bude odgovoran/na prema sebi, prema drugima i prema svojoj zajednici;
- da bude human/a i spreman/na da pomogne drugima;
- da poštuje i uvažava sebe i svoju pripadnost;
- da poštuje i uvažava drugog i drugačije;
- da doprinosi aktivnoj toleranciji i suživotu različitosti;
- da se bori protiv nepravde, diskriminacije, stereotipa i neovlaštenog postupanja;
- da se zalaže za demokratske i građanske vrijednosti;
- da se zalaže za slobodu, jednakost, pravednost i ljudska prava za sve;
- da preuzima inicijativu;
- da se angažuje u različitim inicijativama i akcijama;
- da učestvuje u javnim raspravama;
- da konflikte rješava nenasilno;
- da radi za dobrobit pojedinca i cijele zajednice;
- da se zalaže i da doprinosi unapređivanju svoje zajednice.

4. SADRŽAJI I OPERATIVNI CILJEVI PREDMETNOG PROGRAMA

4.1. Sadržaji predmetnog programa u I razredu gimnazije

Obavezne teme:

- Uvod u predmet
- Moj život u zajednici - Ja, drugi, zajednica!
- Moja uloga u demokratskom društvu - Ja građanin!
- Porodica – rodne, generacijske i kulturne razlike
- Autoriteti i uzori u životu mladih

4.1.1. Plan realizacije programa u I razredu gimnazije

Za realizaciju programa građanskog obrazovanja u I razredu gimnazije predviđeno je 35 časova. Obavezne teme se realizuju kroz 24 časa. Uz svaku obaveznu temu realizuje se i jedna ili više izbornih tema. Izborne teme u lokalnoj zajednici moguće je planirati na više načina. Moguće je predvidjeti jednu temu koja se realizuje kroz fond od 5 časova, ili više tema u okviru fonda od 5 časova. (Vidi: *Planiranje programa GRAĐANSKO OBRAZOVANJE* – poglavlje 5.1.)

Obavezne teme	Obavezne teme (broj časova)	Izborne teme u školi (broj časova)	Izborne teme u lokalnoj zajednici (broj časova)
Uvod u predmet	1		
Moj život u zajednici - ja, drugi, zajednica!	6	2	
Moja uloga u demokratskom društvu - ja građanin!	6	1	
Porodica, rodne, generacijske i kulturne razlike	5	2	
Autoriteti i uzori u životu mladih	6	1	
ukupno časova: 35	24	6	5

4.1.2. Sadržaji i operativni ciljevi programa u I razredu gimnazije

Tema: Uvod u predmet (1)

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna značaj, ciljeve i sadržaj predmeta GRAĐANSKO OBRAZOVANJE i razumije njegovu važnost za sebe, druge ljude i zajednicu, – razumije svoju ulogu u ostvarivanju ciljeva predmeta GRAĐANSKO OBRAZOVANJE. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju ciljeve i sadržaje i značaj predmeta GRAĐANSKO OBRAZOVANJE, – dogovaraju pravila demokratskog rada i učenja u grupi (u odjeljenju). 	Građansko obrazovanje.	Komunikologija: tehnike aktivnog slušanja, postavljanja pitanja, nenasilnog govora, osobine bitne za timski rad.

Tema: Moj život u zajednici – Ja, drugi, zajednica! (6+2)

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna pojam ličnosti čovjeka i strukturu njegovog bića - čovjek kao individualno biće – ja, i čovjek kao društveno biće – mi, – razumije različitost društvenih identiteta i pravo na izbor sopstvenog identiteta. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – identifikuju sebe kao individualno biće i sebe kao pripadnika različitih društvenih grupa (vršnjačka grupa, porodica, škola...). 	Individua; lični identitet – <i>ja-samoindentitet</i> ; grupni identitet – <i>mi-društveni identitet</i> .	
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna raznolikost (i različitost) društvenih grupa u svom okruženju (vršnjačka grupa, porodica, škola, lokalna zajednica, narod, država, međunarodna zajednica), – razumije ulogu različitih društvenih grupa i razlikuje neformalne društvene grupe od formalnih grupa, – razumije svoj položaj, prava i dužnosti u različitim društvenim grupama. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – navode osnovne društvene grupe kojima istovremeno pripadaju (porodica, škola...), – utvrđuju razloge pripadanosti ovim grupama (šta dobijaju, a šta daju ovim grupama); analiziraju svoj položaj npr. u školi i u grupi vršnjaka. 	Društvena grupa; porodica; škola; lokalna zajednica; međunaroda zajednica; neformalne grupe; formalne grupe.	Istorija: društvene grupe u antičkoj i srednjovjekovnoj istoriji.

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa načinom života u zajednici i odnosom pojedinac – zajednica: dogovor; pravila ponašanja; prava i obaveze (dužnosti); odgovornost; tolerantnost, solidarnost..., – razumije važnost društvenog dogovora za svakog pojedinca i za društvenu zajednicu. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – predviđaju posljedice života u zajednici u kojoj nema dogovora ni pravila ponašanja, u kojoj se ne poštuju prava ni obaveze; gdje nema odgovornosti ni solidarnosti, – razgovaraju o tome bez čega je zajednički život nemoguć. 	Dogovor; pravila; prava i obaveze; odgovornost; tolerantnost; solidarnost.	<p>Komunikologija: osnovna pravila lijepog ponašanja u školi, kod kuće, na javnim mjestima.</p> <p>Komunikologija: načela unkcionalne komunikacije, osobine bitne za timski rad, oblici neposredne komunikacije.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna osnovne karakteristike društvenih organizacija: ciljevi i djelatnosti organizacije; sistem normi i pravila ponašanja; sistem uloga i raspodjela moći u organizaciji; način rukovođenja i upravljanja organizacijom; odgovornosti itd., – razumije svoj položaj – prava i obaveze u organizaciji. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – na primjeru jedne društvene organizacije (npr. svoje škole), analiziraju djelatnost i ciljeve; raspodjelu moći i različite uloge; sistem normi i pravila ponašanja; korišćenje prava i odgovornost... 	Organizacije; uloge i struktura moći; norme i pravila ponašanja; propisi i zakoni; prava i obaveze; odgovornost; rukovođenje.	
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna različite uloge i značaj društvenih organizacija – tipove, funkcije i vezu sa institucionalnim oblikom organizacije društvenog života, – upozna značaj institucionalnog načina djelovanja za sebe i za društvenu zajednicu u cjelini. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – identifikuju različite tipove organizacija i analiziraju njihovu ulogu u organizaciji društva, – analiziraju svoju ulogu i odgovornost prema društvenoj organizaciji (odgovornost prema obavezama; odgovorno ostvarivanje prava; solidarnost...). 	Institucije – funkcija; organizacije – funkcija.	
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna međusobne odnose i povezanost pojedinih društvenih grupa – odnose: porodica; škola; lokalna zajednica; država; međunarodna zajednica itd., – se upozna sa osnovnim kolektivnim pravima. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju međusobne odnose različitih društvenih grupa npr. odnos pojedinac – porodica – država, – identifikuju marginalne i manjinske grupe. 	Međusobna povezanost i zavisnost; solidarnost; kolektivna prava.	

Izborne teme/aktivnosti: IZRADA PRAVILNIKA O PONAŠANJU UČENIKA/CA U ŠKOLI; ANALIZA ZAKONA – PRAVA I DUŽNOSTI UČENIKA/CA U ŠKOLI; NORMATIVI ŠKOLE – MOJA PRAVA I ODGOVORNOSTI.

Tema: Moja uloga u demokratskom društvu - Ja građanin! (6+1)

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna osnovne karakteristike demokratije kao društvenog odnosa, oblika vladavine i političkog djelovanja, – razumije svoju ulogu u razvoju demokratskih odnosa u svom okruženju (u školi npr.). 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju situacije u svojoj sredini kroz načine odlučivanja - participacijski oblici djelovanja i predlažu rješenja za njihovo unapređivanje. 	Demokratija; vladavina.	Istorija: uzroci nastanka demokratije; pravo i država (Rim); novi oblici vladavine – republika.
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razlikuje demokratske od nedemokratskih odnosa, oblika vladavine i političkog djelovanja, – razumije svoju ulogu u očuvanju demokratije. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – na primjerima iz svakodnevnog života razlikuju demokratske od nedemokratskih odnosa u zajednici. 	Demokratski odnosi; nedemokratski odnosi.	
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – usvoji pojmove politika i građanin i razumije važnost jednakog prava učešća ljudi u društvenom životu zajednice i donošenju odluka važnih za zajednicu, – upozna sadržaj pojmova: pravo, vladavina prava i pravednost kao osnova donošenja demokratskih odluka. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju situacije (u porodici, školi) kada nijesu imali/e pravo učešća u donošenju odluka važnih za zajednicu i za njih lično, – na osnovu stečenog znanja i iskustva razvijaju svoju projekciju prava građanina. 	Politika; građanin; demos; pravo; pravednost.	<p>Istorija: (Atina, Zlatno doba Atine, građanska revolucija, građanska država apsolutna monarhija, nacija).</p> <p>Opšta lingvistika: (pojam kovencije).</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna osnovna politička prava (prava učešća u donošenju odluka) kao i metode i sredstva političkog djelovanja, – razumije važnost političkih (i drugih prava) i zna kako treba da ih koristi. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – predlažu različite načine aktivnog djelovanja u svojoj zajednici (iniciranje, dogovaranje, biranje predstavnika, rješavanje problema, solidarne akcije i sl.). 	Odlučivanje; participacija; neposredna demokratija; biračko pravo - sadržaj, imaoci prava; politička prava.	

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenic/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna različite mogućnosti društvenog aktivizma i različite uloge građanina u zajednici (od biračkog prava do građanskog aktivizma u civilnom društvu), – razumije važnost korišćenja svojih prava i ličnog angažovanja u društvenom životu zajednice. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – predlažu različite forme demokratskog aktivizma u školskoj i lokalnoj sredini – omladinski parlament, savjet mladih, tribine, debatni klubovi, sportsko društvo i sl., – analiziraju vlastitu ulogu i odgovornost za zajednice u kojima žive. 	<p>Građanski aktivizam; civilno društvo; NVO.</p>	<p>Istorija: istorija političkih grupa i pokreta, biračko pravo - istorijat.</p> <p>Komunikologija: osobine uspješne komunikacije.</p>
<p>Učenic/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna vrijednosti, vještine i znanja potrebna građaninu za aktivnu ulogu (učesće) u demokratski organizovanom društvu, – razumije važnost učenja i stalnog osposobljavanja za aktivnu ulogu građanina. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju vrijednosti, znanja, vještine potrebne za aktivnu ulogu u društvenoj zajednici i povezuju ih sa ciljevima predmeta građansko obrazovanje. 	<p>Znanje o; znanje kako; vještine; sposobnosti; vrijednosti.</p>	<p>Komunikologija: osnovna osjećanja i potrebe.</p> <p>Opšta lingvistika: jezik i politika.</p>

Izborne teme/aktivnosti: DEMOKRATIJA – ISTORIJSKI OBLIK POJAVNOSTI; DEMOKRATIJA - VRIJEDNOSTI, PROCESI, NAČIN FORMIRANJA STAVOVA, ODLUČIVANJE; IZRAŽAVANJE MIŠLJENJA PARTICIPACIJA; KAKO ODLUČIVATI I RJEŠAVATI DRUŠTVENE PROBLEME.

Tema: Porodica – rodne, generacijske i kulturne razlike (5+2)

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenic/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna porodicu kao primarnu zajednicu – pojam porodice, njena uloga (funkcija) i različite oblike (strukturu) porodice, – razumije položaj porodice u odnosu na druge društvene grupe i prava koja pripadaju porodici u društvu (društvena zaštita porodice), – razumije način na koji porodica ostvaruje svoja prava u društvu. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upoznaju osnovne institucije porodice – brak i srodstvo, njihove oblike, vrijednosti porodice, – razumiju značaj biološko-reproduktivne, proizvodno-potrošačke i društveno-socijalizirajuće funkcije porodice, – analiziraju ulogu porodice i potreba koje čovjek zadovoljava u porodici; analiziraju odnos porodice i ostalih društvenih grupa i razumiju potrebu i pravo društvene zaštite porodice. 	<p>Porodica - pojam, istorijski oblici; institucije porodice – brak i srodstvo; funkcije porodice; socijalizacija; društvena zaštita porodice.</p>	<p>Istorija: način života, porodični život (Grčka, Rim...).</p> <p>Strani jezik: komparacija sa porodicama u drugim kulturama, način života.</p>

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna promjene porodice kroz vrijeme - tradicionalna i savremena porodica, promjena porodičnih odnosa, tradicionalne i savremene vrijednosti u porodici, – razumije kulturne specifičnosti porodice i uticaj tradicije na savremeni porodični život, – razumije važnost prava porodice na posebnost i identitet. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju različite oblike porodičnog života kroz vrijeme (tradicionalna – savremena porodica), – upoznaju različite oblike porodice danas (potpuna – nepotpuna porodica), – upoznaju kroz analizu umjetničkog i istorijskog karakterologiju odnosa u porodici – geneza razvoja crnogorske porodice i njenih vrijednosti. 	<p>Patrijarhalna porodica; savremena porodica; demokratska porodica; nepotpuna porodica; alternativa braku; običaji u porodici; porodični praznici; vrijednosti u porodici.</p>	<p>Maternji jezik i književnost: analiza porodice nekad i sad, porodične vrijednosti, položaj žene i djece u porodici, srodstvo, duhovno srodstvo, kumstvo, pobratimstvo, običaji).</p> <p>Maternji jezik i književnost: porodica nekad i sad u književnom djelu.</p> <p>Istorija: kulturni život, patrijarhalni rod, matrijahalni rod, zajednice na crnogorskom prostoru.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna položaj i uloge pojedinih članova porodice (roditelji – djeca; muško – žensko; stariji – mlađi), – upozna promjenljivost potreba članova porodice i same porodice u različitim periodima života njenih članova, – razumije međusobnu povezanost članova porodice i važnost saradnje i međusobnog pomaganja, – upozna svoja, i prava drugih članova porodice. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju položaj, uloge i promjene u međusobnim odnosima članova porodice kroz vrijeme (odnosi između polova; odnosi roditelji – djeca; odnosi stariji – mlađi...), – analiziraju potrebe i mogućnosti čovjeka u različitim periodima života (djetinjstvo, mladost, zrelo doba, starost) i važnost međusobnog pomaganja i saradnje. 	<p>Uloga roditelja; uloga djece; vaspitanje; djetinjstvo; mladost; zrelo doba; starost; prirodna podjela rada; rodni i generacijski stereotipi; autoritet.</p>	<p>Maternji jezik i književnost: analiza porodičnih odnosa kroz primjer iz književnog djela, odnos među polovima, djeca u porodici, položaj članova porodice u različitim periodima.</p>

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna društvene faktore koji utiču na karakter odnosa u porodici i uzroke mogućih nesporazuma između: roditelja, roditelja i djece, djece, – razumije važnost međusobnog razumijevanja, dogovaranja, saradnje i tolerantnih odnosa u porodici, – upozna ljudska prava vezana za porodično pravo. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju i upoznaju različite odnose u porodici (odnosi između roditelja; između djece i roditelja), uzroke mogućih konflikata i načine njihovog prevazilaženja, – prave listu prava i obaveza pojedinih članova porodice, – uočavaju na primjerima razliku između demokratskog i nedemokratskog odlučivanja u porodici, – indentifikuju neravnopravnosti u porodici i analiziraju ih, – uočavaju koje komunikacije (ne)podržavaju dobre porodične odnose. 	<p>Sukobi u porodici; neravnopravnost u porodici; tolerancija; saradnja; prava i obaveze djece; prava i obaveze roditelja; privatnost.</p>	<p>Komunikologija: uzroci nesporazuma.</p> <p>Maternji jezik i književnost: iz književnih djela navode primjere porodičnih odnosa, konflikta, generacijske pozicije, obaveze.</p> <p>Komunikologija: komunikacija, lijepo ponašanje, nesporazumi, konflikti...</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analizira uticaje neprihvatljivog ponašanja pojedinih članova porodice (npr. alkoholizam, nasilje, kažnjavanje, ovisnost, otuđenost i sl.) na ostale članove porodice i ukupnu „klimu“ u porodici, – upoznaje načine društvene pomoći porodici. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – prikupljaju podatke u lokalnoj zajednici o zastupljenosti pojava neprihvatljivog ponašanja, – analiziraju odnose u porodici narkomana, alkoholičara i sl., – upoznaju načine društvene pomoći ovakvim porodicama, – analiziraju prikupljenu građu NVO sektora o devijantnostima u porodici. 	<p>Alkoholizam; narkomanija; nasilje u porodici; forme društvene prevencije; institucije za društvenu prevenciju; NVO sektor.</p>	<p>Maternji jezik i književnost: emocionalni odnosi u porodici, vrste i uzroci porodičnih problema.</p> <p>Istorija: položaj i uloga članova porodice, porodični odnosi, nesporazumi, konflikti, način rješavanja u različitim kulturama tokom vremena).</p>

Izborne teme/aktivnosti: PORODICA KROZ VRIJEME – ISTRAŽIVANJE PORODIČNIH VRIJEDNOSTI, PRAZNIKA I OBIČAJA, KARAKTERISZTIKE PORODICE U MOJOJ SREDINI; PORODICA – ODNOSI U OKVIRU PORODICE I MEĐU PRIJATELJIMA, NASILJE I ZLOSTAVLJANJE U PORODICI; PROBLEMI SAVREMENE PORODICE – ISTRAŽIVANJE; PORODICA – RAZNOLIKOST – BRAK, SRODSTVO.

Tema: Autoriteti i uzori u životu mladih (6+1)

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upoznaje različite izvore moći i autoriteta (silom nametnuta moć, legitimna, stručna – znanja, ekonomska, funkcionalna, statusna, moć informacija i sl.), – uči da razlikuje istinske (stvarne) autoritete od lažnih autoriteta i autoritativnih ljudi. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – na primjerima iz okruženja prepoznaju i analiziraju izvore moći autoriteta, – prepoznaju karakteristike istinskih autoriteta, za razliku od nametnutih autoriteta i autoritativnih ljudi, – analiziraju situacije kada autoritet zloupotrebljava svoju moć ili prekoračuje ovlaštenja. 	Autoritet; društvena moć; legitimna moć; ovlaštenja; ugled; autaritarnost.	Istorija: autoritet i društvena moć u različitim periodima (Grčka, Rim...).
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razlikuje tradicionalne i savremene oblike društvene moći (rod, generacija, običaj, mit naspram prava, zakona, institucionalne moći, funkcije...), – razumije značaj ravnopravnosti ljudi bez obzira na pol, uzrast i druge karakteristike. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – uočavaju razliku između manipulacije i demokratski formiranog autoriteta, prisile i argumenta, – razvijaju kritički stav prema podaničkom odnosu, – razvijaju odnos uvažavanja ličnosti bez obzira na položaj. 	Tradicija, mit, običaji; demokratski autoritet; argument, pravilo, norma.	Istorija: autoritet i društvena moć.
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razumije ulogu autoriteta u vlastitom životu (uloga: roditelja, nastavnika/ce, zakona i sl.), – razumije važnost izbora uzora za pravilan razvoj svakog pojedinca (pozitivni i negativni uticaj). 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – raspravljaju o ulozu uzora i autoriteta u njihovom životu, – istražuju ko su danas uzori mladih i zašto, – izgrađuju kritički odnos prema autoritetima, uzorima i sopstvenoj ličnosti. 	Autoritet roditelja; autoritet nastavnika/ce; uzori u školskom programu; uzori van škole.	
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – uočava različite uticaje na izbor uzora (uticaji: roditelja, škole, vršnjaka, masmedija...), – uviđa da masovna kultura na povećava nužno i slobodu u izboru uzora i razumije važnost kritičkog odnosa prema masovnoj kulturi. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju različita sredstva i efekte uticaja na izbor uzora, – raspravljaju zašto mladi danas češće biraju uzore iz svijeta zabave, sporta, šou biznisa, nego one koje nude škola, nastavnici/e i roditelji, – razgovaraju o ulozu medija (televizija, film, novine) na izbor uzora mladih, – analiziraju sadržaj TV programa, novina i sl., – predlažu kako bolje afirmisati uzore koje nudi škola. 	Sloboda izbora; uticaj; mas-mediji; šoubiznis; popularna kultura; potrošačko društvo; tipovi morala; sredstva masovne komunikacije.	Maternji jezik i književnost: argo, žargon, sleng, trivijalna književnost, neknjiževni tekst).

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – na primjerima analizira javnu i stvarnu sliku života (koju nude uzori i idoli mladih) i uči da razlikuju pozitivne, od negativnih uzora u svom okruženju, – uviđa važnost vrijednosti u životu i razvoju svakog čovjeka. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju uticaj medija i shvataju razliku između javne slike i stvarnog života pojedinca, – istražuju šta mlade privlači kada biraju svoje uzore (idole), – analiziraju javni i privatni život poznatih estradnih zvijezda, – rade „dizajniranje“ lika pozitivnog i negativnog uzora mladih danas. 	<p>Pozitivni uzori; negativni uzori.</p>	
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analizira svoj odnos prema uzorima i autoritetima (odnos prema: legitimnim autoritetima; autoritativnim ljudima; pozitivnim uzorima; negativnim uzorima) i razumije važnost prava na izbor vlastitog stila života, – razumije važnost autonomije u životu i razvoju svakog čovjeka. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razgovaraju o svom odnosu prema legitimnim autoritetima, i o tome kako se mogu oduprijeti autoritetu koji prekorači ovlašćenja, ili zloupotrebljava moć, – razgovaraju o važnosti vlastitog stava u izboru uzora, – raspravljaju o važnosti očuvanja vlastitog stila i vlastitog identiteta. 	<p>Vlastiti stil; poistovjećenje sa uzorom; lični identitet; konformizam.</p>	

Izborne teme/aktivnosti: ODNOSI PREMA AUTORITETIMA NEKADA I SADA – ISTRAŽIVANJE; KO SU UZORI MLADIH DANAS – ISTRAŽIVANJE; PROMJENJIVOST KULTURNIH VRIJEDNOSTI I NORMI.

4.2. Sadržaji predmetnog programa u II razredu gimnazije

Obavezne teme:

- Uvod u predmet
- Lokalna zajednica
- Škola
- Ljudska prava – odgovornost – prava djeteta
- Autoritet – društvena moć
- Ekologija – umjeće življenja sa prirodom

4.2.1. Plan realizacije programa u II razredu gimnazije

Za realizaciju programa u II razredu gimnazije predviđena su 35 časa. Obavezne teme se realizuju kroz 23 časa. Uz svaku obaveznu temu realizuje se jedna ili više izbornih tema. Izborne teme vezane za lokalnu zajednicu se mogu planirati ili kao jedna tema, ili, kao više njih kroz fond od 5 časova. (Vidi: "Planiranje programa GO" - poglavlje 5.1.).

Obavezne teme	Obavezne teme (broj časova)	Izborne teme u školi (broj časova)	Izborne teme u lokalnoj zajednici (broj časova)
Uvod u predmet	1		
Lokalna zajednica	5	2	
Škola	5	2	
Ljudska prava – odgovornost – prava djeteta	4	1	
Autoritet – društvena moć	4	1	
Ekologija – umjeće življenja sa prirodom	4	1	
Ukupno: 35	23	7	5

4.2.2. Sadržaji i operativni ciljevi programa u II razredu gimnazije

Tema: Uvod u predmet (1)

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna značaj, ciljeve i sadržaj predmeta GRAĐANSKO OBRAZOVANJE i razumije njegovu važnost za sebe, druge ljude i zajednicu, – razumije svoju ulogu u ostvarivanju ciljeva predmeta GRAĐANSKO OBRAZOVANJE. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju ciljeve i sadržaje i značaj predmeta GRAĐANSKO OBRAZOVANJE, – dogovaraju pravila demokratskog rada i učenja u grupi (u odjeljenju). 	<p>Građansko obrazovanje.</p>	<p>Komunikologija: tehnike aktivnog slušanja, postavljanja pitanja, nenasilnog govora, osobine bitne za timski rad.</p>

Tema: Lokalna zajednica (5+2)

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razumij i analizira istorijski razvoj i značenje pojmova: naselje, selo, grad, opština, – se upozna sa pojmom lokalna zajednica. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upoređuju stanje u lokalnoj zajednici nekad i sad, – identifikuju suštinu i značaj zajednice. 	<p>Zajednica; lokalna zajednica; naselje; opština.</p>	<p>Istorija: nastanak srednjevjekovnih gradova.</p> <p>Psihologija: pojam sredine.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – indentifikuje osnovne karakteristike lokalne zajednice – njen istorijski, kulturni, ekonomski i politički razvoj, – razumije posebnost svake lokalne zajednice. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju uzroke i identifikuju specifičnosti svoje lokalne zajednice. 	<p>Razvoj zajednice.</p>	<p>Istorija: gradovi na primorju.</p> <p>Geografija: vrste, funkcije i tipovi naselja.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analizira društvene potrebe koje pojedinac zadovoljava u zajednici i uzajamnu povezanost pojedinac – lokalna zajednica, – analizira odgovornost pojedinca prema zajednici i zajednice prema pojedincu, – razumije važnost lokalne samouprave i društvenog dogovora u zajednici. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju potrebe koje pojedinac zadovoljava u zajednici, – identifikuju pravila ponašanja i važnost dogovaranja u zajednici. 	<p>Potreba; odgovornost; društveni položaj; pravila.</p>	<p>Geografija: društveno-ekonomske odlike.</p>

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učnik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna osnovne organe lokalne samouprave: način predstavljanja i oblike posrednog i neposrednog odlučivanja, – upozna forme građanskog djelovanja u lokalnoj zajednici i važnost institucionalnog djelovanja. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju motivaciju i razloge društvenog aktivizma i načine odlučivanja u zajednici, – razgovaraju o perspektivama života u zajednici i predlažu svoja rješenja. 	Organi zajednice; participacija; neposredno odlučivanje; društvena institucija; lokalna samouprava; pravni propisi.	Psihologija: integracija u društvenoj zajednici – pojedinac kao dio društva, vezanost za grupu, volja i odlučivanje.
<p>Učnik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna međusobnu povezanost pojedinih društvenih grupa u zajednici: porodica-škola... i veze lokalne zajednice i države, – se upozna sa pravima i odgovornostima građanina u lokalnoj zajednici, – analizira moguće oblike kršenja ljudskih prava i prava građana u lokalnoj zajednici. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – identifikuju karakter i prirodu veza između društvenih grupa i zajednice, zajednice i države, međunarodne zajednice, – analiziraju položaje pojedinaca i grupa, stepene participacije, uzroke odsustva i marginalizacije u društvenom životu, stereotipe i predrasude sredine. 	Društvena moć; hijerarhija; konflikti marginalne grupe; manjinske grupe; kolektivna prava; stereotipi.	Psihologija: grupni procesi; ljudi u masi: razvijaju smisao da uoče problem i da ga analiziraju.

Izborne teme/aktivnosti: POLOŽAJ MLADI U LOKALNOJ ZAJEDNICI – ISTRAŽIVANJE; MARGINALNE GRUPE – IDENTIFIKACIJA, DRUŠTVENA ZAŠTITA; VOLONTERSKI RAD – MOGUĆNOSTI DJELOVANJA U ZAJEDNICI; MOJA ZAJEDNICA – KULTURNE; ISTORIJSKE; EKONOMSKE; POLITIČKE POSEBNOSTI – ESEJI.

Tema: Škola (5+2)

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učnik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razumije ulogu obrazovanja i značaj škole u vlastitom razvoju i razvoju zajednice, – upozna različite oblike obrazovanja (institucionalno, vaninstitucionalno, permanentno, inkluzivno...), – razumije značaj znanja (obrazovanja) u savremenom svijetu (znanje kao moć). 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju ulogu i značaj škole za pojedinca i zajednicu, – razgovaraju o značaju škole za "kulturnu reprodukciju" i društveni razvoj i perspektivu zajednice, – identifikuju različite vidove obrazovanja i mogućnosti koje pružaju. 	Obrazovanje; oblici obrazovanja; moć; "kulturna reprodukcija"; permanentno obrazovanje.	Psihologija: predmet i metod psihologije; radoznalost za naučni pogled na svijet; učenje.

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna školu kao društvenu organizaciju i način njenog organizovanja, – razumije način upravljanja i rukovođenja školskom organizacijom, – razumije ulogu različitih društvenih grupa (nastavnici/e, učenici/e, roditelji) u organizaciji škole, – upozna formalne i neformalne oblike organizovanja učenika/ca u školi. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju organizaciju škole (položaj i uloge različitih grupa), – predlažu efikasne načine djelovanja odjeljske zajednice, zajednice učenika/ca... 	Škola; organizacija; struktura; funkcije.	<p>Istorija: nastanak prvih univerziteta i razvoj kulture i umjetnosti.</p> <p>Psihologija: socijalne teorije ličnosti.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna osnovna pravila škole i način njihovog donošenja, – tazuje značaj pravila škole za ostvarivanje ciljeva škole i međusobne odnose u školi, – upozna svoja prava i odgovornosti u školi, njihovu povezanost, i mogućnost participacije u dogovaranju i usvajanju pravila (kućni red, dres-ko,...). 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju, vrednuju i rangiraju pravila po važnosti, – istražuju ponašanje i djelovanje učenika/ca u odnosu na usvojena pravila, – identifikuju svoja prava i odgovornosti i predlažu "svoja" pravila. 	Pravila škole; prava; odgovornosti; participacija; dogovaranje.	Psihologija: uticaj sredine i njen značaj za razvoj pojedinca.
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna sadržaj prava na obrazovanje i moguće oblike uskraćivanja (kršenja) ovog prava, – upozna moguće oblike izolacije, zanemarivanja i diskriminacije pojedinaca i grupa u školi, – upozna moguće oblike nasilja u školi (vršnjačko nasilje, nasilje odraslih, verbalno nasilje...), emocionalne i druge oblike izolacije, ćutanje o nasilju. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – istražuju slučajeve kršenja ljudskih i dječijih prava u školi, – izrada plana akcije za rješavanje problema. 	Dječja prava; diskriminacija; nasilje; mehanizmi zaštite.	Psihologija: promjene i poremećaji društvenog života i ponašanja.

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna školu kao demokratsku zajednicu i osnovne oblike demokratskog djelovanja u školi, – razumije vlastitu odgovornost za demokratske odnose u školi, – razumije značaj javnosti u funkcionisanju škole, za ostvarenje dječjih prava i sloboda, – razumije značaj društvenih akcija, NVO...("Škola bez nasilja", "Ne drogi", Nacionalni plan akcije za mlade, Kancelarija za prevenciju narkomanije, Dječja nedjelja, Dani ombudsmana...). 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – istražuju mogućnosti demokratizacije unutrašnje strukture škole, – predlažu mogućnosti učešća učenika/ca u odlučivanju u školi, volonterski rad, mogućnost zajedničkih akcija sa roditeljima, nastavnicima/ama, NVO, lokalnim organizacijama. 	<p>Javnost; društvena akcija; demokratsko odlučivanje; Nacionalni plan akcije za mlade.</p>	<p>Psihologija: pojedinac u društvenom okruženju.</p>

Izborne teme/aktivnosti: OTVORENA ŠKOLA – ESEJ; RODNA RAVNOPRAVNOST U ŠKOLI – ISTRAŽIVANJE; ŠKOLA I OBLICI NASILJA I DISKRIMINACIJE – ISTRAŽIVANJE.

Tema: Ljudska prava – odgovornost – prava djeteta (4+1)

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa pojmom, prirodom i načinom uspostavljanja normi društvene komunikacije (vrste i funkcije normi), – razumije pojam prava i značaj pravde i pravednosti za život zajednice, – se upozna sa idejama „ljudskih prava i sloboda” i njihovim utemeljenjima (nacionalni i međunarodni dokumenti). 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – identifikuju osnovna pravila i norme ponašanja u zajednici, – diskutuju o načinu procjene pravila,šta je a šta nije pravedno, šta je i kako doći do pravedne odluke kao odgovor na prekršaj ili povredu pravednosti. 	<p>Norme društvene komunikacije; funkcija normi; pravda; pravednost.</p>	<p>Istorija: feudalni odnosi; staleške monarhije, položaj društvenih grupa u razvijenom i poznom srednjem vijeku.</p>

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razumije pojam i funkciju prava, vrste pravnih normi, pojam prirodnog prava, zakona, – se upozna sa vrstama prava, prava pojedinca, grupe, manjina, sa uzajamnošću prava i odgovornosti (prema drugom, zajednici, prirodi, sebi...), mehanizmima zaštite prava i prava djeteta, – se upozna sa utemeljenjem sloboda i prava građana u Crnoj Gori, – se upozna sa osnovnim konvencijama i deklaracijama o pravima i slobodama čovjeka i građanina. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju značaj prava, šta omogućuje, a šta zabranjuje pravo, – istražuju odnos prava i slobode čovjeka, njegova prirodna prava, – identifikuju mogućnosti i postupke za zaštitu prava, – analiziraju međunarodna dokumenta o pravima i vrše klasifikaciju prava, – iznose stav o sopstvenoj odgovornosti u okviru društvenog ambijenta. 	<p>Pravo; funkcije prava; prirodno pravo; vrste prava; odgovornost; mehanizmi zaštite; konvencije; zakon; individualna prava; prava manjina.</p>	<p>Istorija: položaj društvenih grupa u srednjem vijeku; uređenje carstava...</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa konvencijama o pravima djeteta i važnošću prava za slobodan život i razvoj djeteta, – razumije veze između socijalne sredine, demokratije i prava djeteta, – razumije važnost svojih prava i odgovornosti u porodici, među vršnjacima, prema odraslima, prema institucijama i u drugim socijalnim vezama. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju međunarodne konvencije o pravima djeteta i njihovu važnost, – istražuju položaj i prava djeteta nekad i sad, položaj djeteta u svojoj zajednici, – razgovaraju u školi, porodici, sa predstavnicima NVO, lokalnim predstavnicima vlasti o svom položaju i pravima. 	<p>Konvencija o pravima djeteta; dječja prava; odgovornost; socijalni dijalog.</p>	<p>Psihologija: pojedinac u društvenom okruženju.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna načine pomoći društva (porodice, škole, lokalne zajednice, države, NVO, međunarodne zajednice) u identifikaciji slučajeva, uzroka i subjekata kršenja prava i sprečavanja nepravdi prema djeci, – se upozna sa tehnikama za ostvarenje prava djeteta. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju i identifikuju načine, mogućnosti i postupke za zaštitu dječjih prava, – istražuju načine, tehnike pomoću kojih bi najefikasnije ostvarili/e svoja prava, – analiziraju normative škole (zakone o obrazovanju, statut škole, pravilnike) u kontekstu svojih prava. 	<p>Društvena akcija; normativi škole.</p>	<p>Psihologija: faktori koji utiču na ličnost; poremećaji ponašanja; sprečavanje i liječenje psihičkih poremećaja.</p>

Izborne teme/aktivnosti: GENEZA RAZVOJA LJUDSKIH PRAVA; MEĐUNARODNA DOKUMENTA, KONVENCIJE, DEKLARACIJE, PAKTOVI I LJUDSKA PRAVA; STANJE DJEČJIH PRAVA U MOJOJ ŠKOLI, LOKALNOJ SREDINI – ISTRAŽIVANJE; NASILJE MEĐU VRŠNJACIMA – ISTRAŽIVANJE; MEDIJI I LJUDSKA PRAVA – PRAVA DJETETA.

Tema: Autoritet – društvena moć (4+1)

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna pojam i izvore društvene moći, – razlikuje tradicionalne i savremene izvore moći, – upozna pojam autoriteta i odnos autoritet – društvena moć. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju društveni ambijent i uočavaju kako prepoznati (identifikovati) moć, – na primjerima prepoznaju izvore moći autoriteta. 	Autoritet; društvena moć; izvori moći; tradicionalni oblici moći; savremeni oblici moći.	Istorija: autoritet i društvena moć u srednjem vijeku.
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna osnovne oblike i sredstva društvene moći, – razumije odnos između moći i vlasti, – upozna osnovne odlike legalne i skrivene moći (autoritet moći i moć autoriteta). 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – identifikuju i razlikuju odlike različitih oblika moći, sredstva i metode njihovog ostvarivanja, – istražuju karakteristike vlasti i političkog autoriteta, – analiziraju autoritet vrijednosti, zakona i autoritet pojedinca, – identifikuju skrivene oblike moći. 	Oblici društvene moći; vlast; legalna moć; skrivena moć.	Istorija: autoritet i društvena moć; crkva.
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa osnovnim demokratskim izvorima moći, – razumije razliku između dogovorenih pravila i pravila koja proističu iz ontoloških vrijednosti zajednice, – razumije vezu između autoriteta i izbora (slobode). 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju društveni ambijent sa i bez autoriteta, da li pravila imaju dejstvo ako iza njih ne stoji autoritet, – diskutuju o osnovnim vrijednostima zajednice i pravilima koja iz njih proizilaze; upoređuju ih sa dogovorenim i nametnutim pravilima. 	Demokratski izvori moći; pravila; vrijednosti; izbor.	Psihologija: vrste grupnog organizovanja, značaj i uloga.
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razumije ulogu autoriteta u zajednici i vlastitom životu, – uočava različite uticaje (posebno uticaj medija) na izbor autoriteta i uzora, – upozna načine zloupotrebe moći (autoritarnost, mito, korupcija, nepotizam, nasilje, diskriminacija, segregacija...). 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – identifikuju autoritete kao zastupnike društvenih ideala i vrijednosti, – istražuju u svojoj zajednici slučajeve zloupotrebe društvene moći. 	Uloga; društveni uticaji; društvene nepravilnosti.	<p>Maternji jezik: argo, žargon, sleng, mediji, neknjiževni tekst, trivijalna književnost.</p> <p>Psihologija: uticaj sredstava masovne komunikacije.</p>

Izborne teme/aktivnosti: POJAM I OBLICI SUVERENITETA; IGRA, SPORT – POTVRDA LIČNOG I DRUŠTVENOG IDENTITETA; TRADICIONALNI I SAVREMENI AUTORITETI U MOJOJ ZAJEDNICI; MOJE "IKONE", "IKONE" MLADIH – ISTRAŽIVANJE; UZORI I NAČIN IZBORA – ISTRAŽIVANJE.

Tema: Ekologija – umjeće življenja sa prirodom (4+1)

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenic/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna pojmove priroda i prirodna sredina, i odnos: čovjek – društvo – priroda, – razumije značaj ekologije i ekološke svijesti u uspostavljanju pravilnog odnosa prema prirodi, – razumije značaj očuvanja prirodne sredine i promjene izazvane uticajem čovjeka, – se upozna sa sadržajem sintagmi: „granice rasta”, „održivi razvoj”, „istrošenost resursa”. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju određenje pojma prirode, prirodne sredine i različite uzajamne odnose čovjeka – društva – prirode, – diskutuju o odnosu čovjeka prema okolnoj životnoj sredini i prirodi u cjelini, – donose preporuke o racionalnom korišćenju prirodnih resursa i značaju očuvanja prirodne sredine. 	<p>Priroda; prirodna sredina; društvo; ekologija; ekološka svijest; granice rasta; održivi razvoj; istrošenost resursa.</p>	<p>Geografija: prirodna sredina i čovjek.</p> <p>Ekologija: organizam i sredina.</p>
<p>Učenic/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razumiju i uočava posljedice neracionalnog odnosa čovjeka i društva prema prirodi, protivrječnu ulogu tehnologije u prirodi i društvu (potrošnja, siromaštvo, životna sredina) – rizici, – se upozna sa globalnim ekološkim problemima (zračenje, ozonski omotač, staklena bašta, otpad, energija, klimatske promjene, smanjenje biodiverziteta, genetski inženjering, iscrpljivost goriva, eutrofikacija voda, kisjele kiše, radijacija, nuklearno i hemijsko oružje, urbani stres, nerazvijene zemlje i eksploatacija resursa, „demografska eksplozija”..), – upozna osnovna znanja o značaju monitoring sistema, biološkog monitoringa... 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju primjere neracionalnog odnosa čovjeka i prirode, – identifikuju osnovne globalne ekološke probleme i njihovu refleksiju na lokalne zajednice, – istražuju načine kontrole korišćenja prirodnih bogatstava u cilju zaštite prirodne sredine. 	<p>Ekološki problemi; globalno; tehnologija; monitoring.</p>	<p>Ekologija: zaštita zemljišta od zagađenja; način i vrste zagađivanja namirnica; biološka zagađenja; otpad; djelovanje buke i vibracija na ljudski organizam; biološki monitoring.</p>

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenic/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razumije posljedice lokalnih ekoloških problema (zagađenost voda, zagađenost vazduha, tla, hrane, erozija, buka, otpad, promjena mikroklimе, nekontrolisana i neplanska urbanizacija, institucionalni problemi, nerazvijena ekološka edukacija, ekološka svijest, tranzicioni stres...), – upozna važnost i značaj proglašenja Crne Gore ekološkom državom. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju negativne posljedice narušavanja prirodnog odnosa zajednice i prirode, – istražuju postojeće i potencijalne zagađivače u lokalnoj zajednici i Crnoj Gori, – analiziraju sadržaj Deklaracije o ekološkoj državi Crnoj Gori i procjenjuju njen društveni značaj. 	<p>Lokalno; zagađenost; erozija; urbanizacija; tranzicioni stres; ekološka država.</p>	<p>Geografija: Crna Gora – prirodna sredina i čovjek.</p>
<p>Učenic/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razumije značaj društvenog uticaja i društvene akcije za rješavanje i sprečavanje ekoloških problema i zaštitu prirodne sredine, – razumije osnovnu poruku za organizovanje i djelovanje ekoloških pokreta „Misli globalno, djeluj lokalno”, – upozna različite subjekte ekološke akcije na globalnom, nacionalnom i lokalnom nivou (državni organi, lokalna samouprava, Zeleni, Plavi, ekološki pokreti, gorani, planinari, NVO...). – upozna sadržaj međunarodnih dokumenata o zaštiti prirodne sredine, međunarodne organizacije i njihove akcije za zaštitu životne sredine, standarde, mjere, uslove... ljudska prava. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju značaj građanskih i društvenih akcija za zaštitu životne sredine, – identifikuju načine i organizovane oblike djelovanja na zaštitu životne sredine u svojoj zajednici, – planiraju i u saradnji sa lokalnom samoupravom i školom organizuju i sprovode ekološku akciju. 	<p>Ekološki pokreti; NVO.</p>	<p>Ekologija: biološki monitoring; zaštite...</p>

Izborne teme/aktivnosti: EKOLOŠKI PROBLEMI MOJE SREDINE – ISTRAŽIVANJE; IZRADA PROJEKTA ZA EKOLOŠKU AKCIJU; EKOLOŠKA ETIKA I KULTURA / I KAO PROJEKAT; CILJEVI MOG EKOLOŠKOG POKRETA – ESEJ; MONITORING EKOLOŠKOG STANJA LOKALNE ZAJEDNICE, DRŽAVE.

4.3. Sadržaji predmetnog programa u III razredu gimnazije

Obavezne teme:

- Uvod u predmet
- Država
- Demokracija
- Politički sistem moje države
- "Učenje javnih službi"
- Civilno društvo
- Narod – nacija – kolektivni identitet
- Tradicija – kultura
- Religija
- Multikulturalnost i inkulturalnost
- Zdravi stilovi života

4.3.1. Plan realizacije programa u III razredu gimnazije

Obavezne teme	Obavezne teme (broj časova)	Izborne teme u školi (broj časova)	Izborne teme u lokalnoj zajednici (broj časova)
Uvod u predmet	1		
Država	5	1	1
Demokratija	5	2	2
Politički sistem moje države	6		2
"Učenje javnih službi"	5	1	2
Civilno društvo	4	1	2
Narod – nacija – kolektivni identitet	4		1
Tradicija – kultura	4	1	1
Religija	4		1
Multikulturalnost i inkulturalnost	4	1	1
Zdravi stilovi života	4	2	1
Ukupno: 70	46	10	14

4.3.2. Sadržaji i operativni ciljevi programa u III razredu gimnazije

Tema: Uvod u predmet (1)

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna značaj, ciljeve i sadržaj predmeta GRAĐANSKO OBRAZOVANJE i razumije njegovu važnost za sebe, druge ljude i zajednicu, – razumije svoju ulogu u ostvarivanju ciljeva predmeta GRAĐANSKO OBRAZOVANJE. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju ciljeve i sadržaje i značaj predmeta GRAĐANSKO OBRAZOVANJE, – dogovaraju pravila demokratskog rada i učenja u grupi (u odjeljenju). 	<p>Građansko obrazovanje.</p>	<p>Komunikologija: tehnike aktivnog slušanja, postavljanja pitanja, nenasilnog govora, osobine bitne za timski rad.</p>

Tema: Država (5+1+1)

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa pojmom države i njenim određenjem nekad i sad, – razumije osnovne razlike između stanja i načina poimanja države nekad i sad – društvene promjene, od nacionalne države do redukovanog suvereniteta, – razumije osnovne funkcije države. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju značaj države kao političke forme organizovanja društvene zajednice, – istražuju osnovne svrhovitosti države i njene funkcije. 	<p>Država; funkcije države.</p>	<p>Istorija: apsolutističke monarhije; crnogorske institucije koje su afirmisale borbu za nezavisnost; karakteristike evropskih država; američka i francuska revolucija.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna i analizira elemente države nekad i sad, teritorija – državni prostor, podanik – državljanin, suverenitet jednog – suverenitet države (nacije, građana), – razumije značenje sadržaja pojmova legalitet i legitimitet, odnosno prava kao volje države i pravde, pravednosti kao najvišeg prava. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju veze pojedinca – kolektiva i države, osjećanje pripadnosti i nacionalnog identiteta, građanskog patriotizma, identifikacije, – diskutuju sadržaje pojmova legalnost i legitimnost i odnos između njih. 	<p>Elementi države; državni prostor; državljanstvo; suverenitet; legalitet; legitimitet.</p>	<p>Istorija: apsolutne monarhije i drugi sistemi; građanske revolucije; stvaranje modernih država.</p> <p>Geografija: formiranje crnogorske teritorije kroz prošlost.</p>

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna i razumije pojam vlasti, kao oblika političke i institucionalne moći, – razumije pojam prinude kao osnovnog sredstva vlasti – fizička i pravna prinuda, – razumije značaj horizontalne i vertikalne podjele vlasti, tj. "kontrolu vlasti od strane vlasti", – se upozna sa značajem i mogućnostima kontrole vlasti, značajem javnog mjenja i ostalih oblika kontrole, – razumije autoritet države – od "nužnog zla" do "opšteg servisa građana". 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – diskutuju značaj horizontalne i vertikalne podjele vlasti kao oblika decentralizacije, – istražuju mogućnosti i sredstva građanske kontrole vlasti. 	Vlast; podjela vlasti; prinuda; institucionalna moć; autoritet države; decentralizacija; kontrola vlasti; javno mnjenje.	Istorija: Holandija, Engleska i Francuska u doba apsolutizma; Evropa od kraja XV-XVIII vijeka.
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa osnovnim formama države, podjelom državnih oblika na osnovu kriterijuma: vladavine, strukture, karaktera društvenih odnosa..., – razumije značenje pojma državne – unutrašnje i spoljne politike, – razumije pojam i ulogu birokratije u vršenju vlasti. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – identifikuju i analiziraju na osnovu interdisciplinarnog saznanja, različite oblike – forme državne vlasti, specifičnost pojedinih formi u svojoj nacionalnoj istoriji, – diskutuju o politici kao vještini usmjeravanja društva, sredstvima, subjektima i ciljevima politike, – analiziraju ulogu birokratije i njen odnos prema građanima, dobre i loše strane birokratije. 	Forma države; federacije; unitarna država; monarhija – republika; nedemokratska – demokratska država; politika; vladavina; birokratija.	Istorija: apsolutne monarhie, građanske države; ideje o ujedinjenju država – Italija, Njemačka.
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razumije značenje pojma pravna država kao suštine demokratske vlasti, – se upozna sa sadržajem i funkcijama „države blagostanja“ ("socijalna država"), – razumije značaj društvene promjene u ravni države – budućnosti države – "superdržava". 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju i kompariraju savremenu državu sa ranijim formama i položaj čovjeka i građanina u njima, – identifikuju veze između demokratije, države i prava, osnovne principe pravne države, – istražuju funkcije savremene socijalne države. 	Pravna država; država blagostanja; društvena promjena; superdržava.	

Izborne teme/aktivnosti: DRŽAVNA I PRAVNA TRADICIJA CRNE GORE; ISTORIJSKE FORME DRŽAVE; PRAVNA DRŽAVA – PRINCIPI, USLOVI POSTOJANJA, FUNKCIJE; IDEALNA DRŽAVA – ESEJ; SUPERDRŽAVA – OD IDEJE DO OSTVARENJA – ESEJ.

Tema: Demokratija (5+2+2)

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna određenje demokratije kao društvenog odnosa, društvene procedure i načina života u socijalnoj sredini, – se upozna sa istorijskim razvojem demokratije (razumiju određenje pojmova demos i građanin kao subjekta političkog odlučivanja), – upozna značaj različitih nivoa političkog djelovanja, odlučivanja i kontrole vlasti – značaj civilnog društva u demokratiji, – razumije značaj demokratske odgovornosti za funkcionisanje demokratije. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – identifikuju kroz analizu društvenog života raznovrsnost demokratije i njenu kompleksnost kao odnosa, izbora, mišljenja, odgovornosti, pravila društvene igre, odlučivanja... 	<p>Demokratija; demos; građanin; civilno društvo.</p>	<p>Istorija: građanske revolucije; revolucija 1848. godine).</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razumije osnovne uslove za postojanja i principe demokratije, – se upozna sa pojavnim oblicima demokratije: neposredna i predstavnička demokratija; liberalna, izborna, konsenzualna demokratija, – se upozna sa oblicima, karakteristikama i pojavama nedemokratski režimima: autokratija i totalitarizam; tranzicija kao promjena ka demokratskom društvu, – razumije značaj demokratije kao načina kontrole i institucionalizacije konflikata u društvu. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – identifikuju neophodne uslove za ostvarenje demokratije u društvu (pravni poredak, garancija ljudskih prava i sloboda, politički pluralizam, nezavisno sudstvo, mehanizmi kontrole i zaštite, pravo kritike i kontrole vlasti tolerancija, javnost, politička kultura, odgovornost...), – analiziraju nedemokratske sisteme i oblike autokratije i totalitarizma u nacionalnoj i istoriji drugih, – diskutuju značaj promjene od nedemokratskog društva ka demokratiji, od otuđenosti i vlasti za sebe do vlasti po volji naroda zasnovane na pravu i legitimnosti. 	<p>Principi; društveni uslovi demokratije; pluralizam; neposredna demokratija; predstavnička demokratija; tranzicija; autokratija; totalitarizam.</p>	<p>Istorija: društveno-političke i ekonomske karakteristike svijeta početkom XX vijeka.</p>

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa osnovnim oblicima neposredne demokratije: referendum (oblici i vrste), javna rasprava, narodna inicijativa, – se upozna sa prisustvom i oblicima neposredne demokratije u Crnoj Gori. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju značaj i osnovne oblike neposredne demokratije u školi, lokalnoj zajednici, organizacijama, državi, – identifikuju dobre i loše strane neposredne demokratije. 	<p>Neposredna demokratija; referendum; javna rasprava; narodna inicijativa; organizacione forme.</p>	<p>Istorija: doba parlamentarizma u Crnoj Gori.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa osnovnim karakteristikama predstavničke demokratije, – razumije značaj političkog i društvenog pluralizma kao osnove za mnoštvo ideja, stavova, djelovanja političkog organizovanja, konkurencije, izbora, opredjeljenja, – se upozna sa izbornom procedurom, izbornim sistemima i njihovim karakteristikama, – razumije odnos neposredne i predstavničke – izborne demokratije u savremenom društvu. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju značaj neposrednih slobodnih izbora za stabilnost društva, participaciju i zaštitu interesa različitih društvenih grupa, – analiziraju značaj parlamenta u demokratskom društvu i njegovu ulogu kao tijela direktno izabranog voljom građana, – identifikuju oblike predstavničke demokratije u školi, organizacijama, lokalnom nivou, državi, – diskutuju pozitivne i negativne strane predstavničke demokratije, – identifikuju uzroke dominacije predstavničke demokratije u savremenom društvu. 	<p>Predstavnička demokratija; pluralizam; političke grupe; mandat; izbori; izborni sistemi; izborna procedura.</p>	<p>Istorija: Evropa i SAD u drugoj polovini XIX vijeka; doba parlamentarizma.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna značaj demokratije kao osnovne vrijednosti evropskih integracija, – razumije perspektive i mogućnosti demokratije u konkretnom društvu i svijetu, – razumiju demokratiju kao način mišljenja, pogled na društvenu stvarnost, način i sredstvo političkog djelovanja, odnosno kao svojevrsni oblik društvene ideologije, – se upozna sa osnovnim obilježjima demokratije u svijetu zahvaćenom procesom globalizacije i demokratske promjene. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju osnovne vrijednosti evropskih oblika integracija i mjesto demokratije u njima, – identifikuju na osnovu izvještaja o monitoringu ljudskih prava, stanja demokratije, međunarodnih organizacija pozitivne trendove u demokratizacijama društva i daju svoju procjenu mogućnosti i perspektiva demokratije u savremenom društvu i u svojoj društvenoj zajednici. 	<p>Evropske integracije; globalizacija; društvena ideologija.</p>	

Izborne teme/aktivnosti: BUDUĆNOST I NEDOSTACI DEMOKRATIJE; GRADSKI ŽIVOT – OBILJEŽJA; NEPOSREDNA DEMOKRATIJA U ISTORIJI CRNE GORE; ATINSKI MODEL DEMOKRATIJE –ATINSKI DEMOS; TOLERANCIJA; LIBERALNA DEMOKRATIJA.

Tema: Politički sistem moje države (6+2)

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa značenjem pojma politički sistem kao oblika uređenog skupa društvenog djelovanja, – razumije različite oblike političkih sistema: podijeljene vlasti – jedinstva vlasti; podjelu kroz odnos zakonodavne i izvršne vlasti: parlamentarni, predsjednički, skupštinski i mješovite oblike političkog sistema; demokratske i autokratske političke sisteme, – upozna osnovne elemente političkog sistema i njihov značaj za sistem uopšte. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju značaj političkog sistema kao podsistema društvenog sistema i njegovu ulogu u donošenju legitimnih opšteobaveznih odluka, – identifikuju strukturnu osnovu političkog sistema: institucije sistema, obrasce ponašanja, uloge, ustanove, organizacije i pravila, – diskutuju osnovne pozitivne i negativne strane različitih političkih sistema i određuju svoj idealni tip političkog sistema. 	<p>Politički sistem; oblici političkog sistema: jedinstva vlasti, podijeljene vlasti, parlamentarni, predsjednički, - skupštinski, mješoviti oblik; demokratski sistem; autokratski sistem; elementi političkog sistema.</p>	<p>Istorija: apsolutne monarhije; Evropa i SAD u drugoj polovini XIX vijeka; doba parlamentarizma.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa državnom tradicijom i istorijskim razvojem crnogorske države i njenim političkim sistemom, – razumije adekvatnost određenih institucionalnih elemenata i njihovu svrhovitost u istorijskom trenutku, – se upozna sa ustavnom i pravnom tradicijom Crne Gore. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju državne forme i i razvoj institucija kroz istorijski razvoj crnogorske države, – identifikuju specifičnosti u istorijskom razvoju države i elemenata političkog sistema Crne Gore, – diskutuju o značaju državne i pravne tradicije i njihovih vrijednosti za crnogorsku društvenu zajednicu. 	<p>Istorija države; istorija prava; istorija institucija; pravna tradicija.</p>	<p>Istorija: Crna Gora u doba vladikata; Crna Gora na diplomatskoj sceni tokom XVIII vijeka; ustoličenje dinastije Petrović; u doba Petra I; u doba Petra II; proglašenje knjaževine; Berlinski kongres; u doba knjaza Nikole...).</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa osnovnim principima, opštim načelima, osnovnim društvenim vrijednostima i opredjeljenjima i djelovima Ustava Republike Crne Gore, – razumije značaj ustava kao najvišeg opšteg političko-pravnog akta države za organizaciju i usmjeravanje društva (socijalna, građanska, ekološka država). 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – identifikuju karakter političkog sistema u ustavu Crne Gore, osnovna opredjeljenja i proklamovane vrijednosti društvene zajednice, – analiziraju značaj ustava kao najvišeg opšteg pravnog akta za državnu organizaciju, nadležnosti i ovlašćenja za donošenje odluka instituta vlasti, kao i za slobode i prava građana. 	<p>Ustav; osnovni principi; ekološka država; građanska država; socijalna država.</p>	<p>Istorija: politika knjaza Nikole; prvi ustav Crne Gore; Crna Gora u socijalističkoj Jugoslaviji.</p>

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa ustavnom podjelom vlasti i osnovnim nadležnostima, odnosom između institucija vlasti, – se upozna sa načinom formiranja, strukturom i nadležnostima: Skupština, Vlada, sudska vlast, lokalna samouprava. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju odnose između različitih organa vlasti, nivoa vlasti i načine konstituisanja organa vlasti, – identifikuju mehanizme unutrašnje kontrole vlasti, – planiraju posjetu institucijama vlasti na različitim nivoima: lokalnom, nacionalnom. 	<p>Podjela vlasti; institucije vlasti; Skupština; Vlada; sudska vlast; lokalna samouprava.</p>	<p>Istorija: Crna Gora u sastavu jugoslovenske države.</p> <p>Geografija: Crna Gora, položaj, veličina, granice i državno uređenje.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna značaj ustrojstva Crne Gore kao građanske države, – razumije specifičnost Crne Gore kao multietničkog i multikulturalnog društva, – se upoznaju sa modelom rješenja i stanjem manjinskih i kolektivnih prava u Crnoj Gori. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju principe i osnovne vrijednosti građanskog društva kao modela društvenog organizovanja, – istražuju specifičnost suživota sa drugim ljudima, religijama, kulturama u lokalnoj zajednici i crnogorskom društvu nekad i sad, – identifikuju manjinske grupe u svojoj sredini i njihov društveni položaj, odnose prema njima, manjinskim i kolektivnim pravima. 	<p>Građanska država; multikulturalnost; inkulturalnost; ljudska prava; manjinska prava; afirmativna akcija.</p>	<p>Istorija: Crna Gora kao međunarodno priznata država; problemi integracija pripojenih oblasti Crnoj Gori; Crna Gora u socijalističkoj Jugoslaviji.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa položajem i mjestom Crne Gore u međunarodnoj zajednici, – upozna oblike i razumije značaj regionalnih, međudržavnih i drugih oblika integracija za Crnu Goru, – se upozna sa odnosom Crne Gore i Evropske Unije. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju položaj Crne Gore u međunarodnoj zajednici: identifikuju organizacije u kojima je Crna Gora punopravni član, – istražuju značaj međunarodne saradnje na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou za ekonomski razvoj, kulturnu promociju svojih i upoznavanje vrijednosti drugih zajednica. 	<p>Međunarodna zajednica; integracije; politički i pravni standardi; Evropska Unija.</p>	<p>Istorija: svijet osamdesetih i devedesetih godina; kriza i raspad SFRJ; nove evropske integracije, proces globalizacije.</p>

Izborne teme/aktivnosti: USTAVNO UREĐENJE REPUBLIKE CRNE GORE; ISTORIJSKI RAZVOJ PARLAMENTARIZMA U CRNOJ GORI; ISTORIJSKI RAZVOJ SUDOVA I SUDSKE VLASTI U CRNOJ GORI; MULTIKULTURALIZAM U NAŠOJ ISTORIJSKOJ I ŽIVOTNOJ TRADICIJI – ESEJ/ISTRAŽIVANJE; POLOŽAJ JEDNE MANJINSKE GRUPE U MOJOJ SREDINI/ŠKOLI/LOKALNOJ ZAJEDNICI/CRNOJ GORI; POLOŽAJ ŽENE I RODNA RAVNOPRAVNOST U CRNOJ GORI/RADNOJ/LOKALNOJ SREDINI-ISTRAŽIVANJE.

Tema: "Učenje javnih službi" (5 +1+2)

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upoznaj sa određenjem pojma politika kao vještine usmjerenja individualnog, kolektivnog, sektorskog i društvenog života od određenog političkog subjekta, – usvaja pojam <i>javna politika</i> kao zbir aktivnosti vlade ili lokalne vlasti, – razumije značenje pojma vlasti kao sposobnosti izricanja neporecive volje u ime i za račun društva, – razumije značaj i ulogu javnih službi kao skupa institucija koje su odgovorne za kolektivno organizovanje društvenog života i ostvarenje ljudskih prava i sloboda. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razumije značenje pojmova politika i javna politika, subjekte i sredstva političkog ostvarenja cilja, – identifikuju različite nivoe političkog odlučivanja u zajednici, – diskutuju osnovne karakteristike legalne ili birokratske vlasti, – iznose kritički stav o efikasnosti javnih službi i njihovom odnosu prema potrebama građana. 	<p>Politika; javna politika; vlast; javne službe.</p>	<p>Istorija: (Crna Gora od dobijanja nezavisnosti do prvog ustava; doba parlamentarizma.</p> <p>Geografija: istorijski razvoj Crne Gore.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razumije ulogu birokratije u ostvarenju javnih politika vlasti, principe djelovanja organizacije i njeno društveno utemeljenje, – na primjerima analizira ulogu i mjesto birokratije u različitim oblicima vlasti, mjesto birokratije i njenu ulogu javnog servisa građana u demokratskom društvu, – uočava slabosti birokratije i značaj alternativnih oblika odnosa vlasti i građanskih potreba (elektronska vlada). 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju birokratizam kao pretjerani oblik administriranja u javnom životu zajednice, – istražuju način formiranja i mijenjanja pravila u javnom djelovanju (škola, sport, politika, kultura, lokalna zajednica...) i cilj promjena, korist za građane ili organizaciju, – identifikuju i raspravljaju o mogućnostima debirokratizacije društva, novim modelima upravljanja, asocijaciji itd. 	<p>Birokratija; javni servis; procedura; elektronska vlada.</p>	<p>Istorija: apsolutne monarhije; novi vijek...).</p>

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa određenjem lokalne samouprave kao oblika samoupravljanja građana poslovima lokalne zajednice (glavni grad, prijestonica, opština, gradska opština, mjesna zajednica), – razumije ulogu i nadležnosti lokalne samouprave, način učešća građana u odlučivanju, – se upozna sa osnovnim organima vlasti lokalne samouprave, – uočava različite oblike neposrednog učešća građana u ostvarenju demokratije na lokalnom nivou (inicijativa, zborovi građana, referendum, javna rasprava). 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju značaj lokalnog organizovanja građana radi rješavanja osnovnih komunalnih i drugih potreba na određenom prostoru, – identifikuju organe vlasti na lokalnom nivou, način konstituisanja i učešće građana u formiranju i radu lokalne samouprave, – istražuju oblike neposrednog učešća građana u donošenju odluka, pokretanju inicijativa, organizovanju i drugim oblicima aktivizma. 	<p>Lokalna samouprava; glavni grad; gradska opština; prijestonica; građanska inicijativa; zbor građana; referendum; javna rasprava.</p>	<p>Istorija: Crna Gora u doba knjaza Nikole; Crna Gora u jugoslovenskoj državi; prvi crnogorski ustav i proglašenje kraljevine.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna različite mehanizme zaštite prava i sloboda u građana u društvu: pravni sistem; sudstvo i sudski sistem; ombudsman; policija; građani; javnost; mediji; NVO sektor; političke partije; međunarodni subjekti zaštite. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju i razumiju značaj nacionalnih i međunarodnih sredstava i mehanizamama zaštite ljudskih prava i sloboda, – identifikuju načine zaštite prava u školi i obrazovnom sistemu, – pokreću akciju zaštite svojih prava i prava djeteta u školi i lokalnoj sredini (Nedjelja dječjih prava, Dani ombudsmana...). 	<p>Mehanizmi zaštite sloboda i prava; pravni sistem; policija; ombudsman; javnost; međunarodni subjekti zaštite sloboda i prava.</p>	
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razumije značaj demokratske kontrole rada javnih službi i javnih službenika, – uočava zloupotrebe uloga i položaja pripadnika javnih službi (korupcija, nepotizam, mito, konflikt interesa, tajnost informacija, "transfer moći", rodna, etnička i drugi vidovi neravnopravnosti, lokalizam...). 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – istražuju sadržaje štampe i informacije medija o zloupotrebi položaja javnih službenika u lokalnoj zajednici, društvu, – istražuju oblike diskriminacije na rodnoj, vjerskoj, etničkoj i drugoj osnovi u svojoj sredini od strane javnih službi – institucionalnu i kulturnu diskriminaciju. 	<p>Građanski aktivizam; građanska kontrola; zloupotreba društvenih uloga i položaja; korupcija; nepotizam; konflikt interesa; „transfer“ moći; neravnopravnost.</p>	

Izborne teme/aktivnosti: BIROKRATIJA ILI ASOCIJACIJA – BIROKRATIZAM; ISTORIJA LOKALNE SAMOUPRAVE U CRNOJ GORI/ESEJ; SAVREMENI NAČIN ZADOVOLJENJA INTERESA GRAĐANA OD STRANE JAVNIH SLUŽBI; ULOGA MEDIJA I CIVILNOG SEKTORA U KONTROLI RADA JAVNIH SLUŽBI.

Tema: Civilno društvo (4+1+2)

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa podjelom društva na tri sektora: državu i njene institucije – vladin sektor, privreda i kompanije i treći sektor – civilno ili građansko društvo, njihovu interakciju, a ne odvojenost, – razumije funkciju i ciljeve civilnog društva, – se upozna sa strukturom civilnog društva (volonterske i neprofitne organizacije, filantropske institucije, političke organizacije i pokreti, socijalni pokreti, sindikat, kulturne asocijacije, crkva i vjerska udruženja, nevladine organizacije, mediji...), – razumije poziciju i značaj civilnog sektora u Crnoj Gori od lokalnog do nacionalnog i međunarodnog nivoa djelovanja. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju značaj civilnog društva kao skupa institucija, organizacija i ponašanja smještenog u prostor između države, poslovnog svijeta i porodice, – identifikuju akcije i doprinose civilnog sektora kroz postojanje mnoštva oblika samoorganizovanja u društvu, preko kojih građani zajednički djeluju i rješavaju svoje probleme, – istražuju značaj civilnog sektora u prenošenju ovlašćenja na same građanje za rješavanje njihovih i uopšte društvenih problema, sprečavanju štetnog djelovanja državnih institucija, vršenju pritiska na vlast, kontroli vlasti i podruštvljavanju političke i društvene akcije i odlučivanja. 	<p>Sektorska podjela društva; civilno društvo; struktura civilnog društva; funkcije; ciljevi.</p>	<p>Istorija: Francuska i američka revolucija; Holandija, Engleska i Francuska i doba apsolutizma; opšte političke prilike u Evropi u XIX vijeku.</p> <p>Geografija: obrazovne, kulturne, naučne i društvene institucije i organizacije.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna određenje nevladine organizacije kao neprofitnog dobrovoljnog udruženja građana, – razumije značaj samoorganizovanja kao principa konstituisanja i djelovanja, – razumije značaj uvažavanja razlika kao principa za koji se zalažu NVO, ličnosti i dostojanstva svakog pojedinca i svih individualnih i kolektivnih razlika, – razumije osnovne unutrašnje ciljeve djelovanja (trajno učenje, poštovanje organizacijskih razlika, transparentnost kao način rada, solidarnost, saradnja, društvena promjena, socijalna pravda, odgovornost i lična moć) i strukturu NVO. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju i upoznaju sadržaj crnogorskog zakona o NVO i mogućnosti njihovog djelovanja na različitim nivoima zajednice, – identifikuju mogućnosti sopstvenog učešća u projektima NVO u školi, lokalnoj sredini i široj zajednici, – istražuju značaj i uticaj NVO sektora u procesima obrazovanja, vršnjačke edukacije, prevencije, sprečavanju diskriminacije, nasilja, razvoju zdravih stilova života, prevenciji narkomanije, bolesti zavisnosti, AIDS-a, zaštiti životne sredine... 	<p>Nevladina organizacija; principi organizovanja i djelovanja; neprofitabilnost; samoorganizovanje; ciljevi NVO; struktura NVO.</p>	

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa ulogom i ciljevima sindikata i značajem sindikalnog djelovanja na zaštiti ekonomsko-socijalnih prava radnika, – se upozna sa osnovnim pravnim dokumentima i ekonomsko-socijalnim pravima radnika, poslodavaca, – razumije značaj socijalnog dijaloga između sindikata, poslodavaca i države; ulogu države u socijalnom dijalogu, – se upozna sa osnovnim oblicima sindikalne akcije radi zaštite prava radnika (pregovaranje, protest, štrajk, pravna zaštita...). 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju ulogu sindikata u ostvarenju ekonomskih i socijalnih prava radnika, načine sindikalnog djelovanja, – istražuju akcije sindikata u crnogorskom društvu kroz analizu dnevne i sindikalne štampe i drugih medija, efekte sindikalnih akcija, – diskutuju osnovne probleme radnika u sferi radnih odnosa i oblike povrede prava, oblike diskriminacije u procesu rada (rodna, generacijska, etnička...) kroz analizu konkursa i oglasa i istraživanje u lokalnoj sredini. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Sindikat; socijalni dijalog; Unija poslodavaca; udruženja; mediji. 	<p>Istorija: opšte političke i društvene prilike u Evropi u XIX vijeku.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razumije značaj djelovanja civilnog društva za društvenu zajednicu uopšte, – razumije tranziciju kao proces i emancipatorski potencijal civilnog društva, – se upozna sa ulogom NVO sektora u procesima međunarodnih integracija i položajem u okviru Evropske Unije, – razumije uloge nacionalnog i međunarodnog civilnog sektora (NVO i MNVO – Grinpis, Amnesty Internešenel, WWF – Globalna ekološka mreža, Crveni krst i Crveni polumjesec, Ljekari bez granica..., MOR, sindikati...) i njihovo zajedničko djelovanje. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – istražuju uticaj civilnog društva na rješavanju problema ljudi, o društvenom aktivizmu i stav da svoje probleme ljudi mogu rješavati i van uticaja države svojim angažovanjem i angažovanjem drugih građana i organizacija, – diskutuju značaj angažovanja NVO u procesima integracija države kroz različite projekte, – istražuju uticaj međunarodnog civilnog sektora u nacionalnom i međunarodnom okviru. 	<p>Emancipatorski potencijal; međunarodne integracije; međunarodni civilni sektor; MNVO.</p>	

Izborne teme/aktivnosti: ISTORIJA SINDIKATA I SINDIKALIZMA; NVO U CRNOJ GORI – ULOGA U GRAĐANSKOJ EMANCIPACIJI/ISTRAŽIVANJE; NVO, MNVO I MLADI; CIVILNO DRUŠTVO I RJEŠAVANJE EKOLOŠKIH PROBLEMA NA LOKALNOM, NACIONALNOM I GLOBALNOM NIVOU; DRUŠTVENI POKRETI SUBJEKTI DRUŠTVENE AKCIJE.

Tema: Narod – nacija, kolektivni identitet (4+1)

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa sadržajem i određenjem pojma globalnih društvenih grupa, – se upozna sa određenjem i osnovnim elementima konstituisanja etničke društvene grupe – etnija, etnička manjina, etnička skupina..., – razumije značaj nacionalnog identiteta kao faktora socijalne društvene kohezije kao i različite oblike odnosa prema etničkom, – se upozna sa karakteristikama naroda kao istorijske društvene grupe; značaj etnologije za održavanje tradicije i istorijskog sjećanja etničke grupe. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – identifikuju globalne društvene grupe i njihove karakteristike, – analiziraju elemente etničkih grupa kao činioce samoidentifikacije u crnogorskom društvu (rod, bratstvo, pleme, nacionalnost), – analiziraju i identifikuju etnološke karakteristike i specifičnosti crnogorskog naroda i drugih etničkih grupa u Crnoj Gori, – diskutuju o značaju pozitivne identifikacije sa svojim narodom i pravilnom odnosu prema pripadnicima drugih etničkih grupa. 	<p>Globalne društvene grupe; etnička grupa; narod; elementi naroda; etnologija.</p>	<p>Istorija: ujedinjenje država i razvoj nacionalne svijesti; uloga Petra I u stvaranju države.</p> <p>Geografija: Crna Gora –struktura stanovništva.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa određenjem nacije kao istorijske i političke društvene grupe i njenim konstitutivnim elementima, – upozna sadržaj građanske teorije i određenje nacije, značaj slobode za konstituisanje i razvoj nacije, – razumije posebnost nacionalne države, nacionalni identitet kao individualni i kolektivni oblik legitimacije, – razumije položaj nacije u globalnom društvu, redukciju nacionalnog i državnog suvereniteta. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju osnovne karakteristike građanskog određenja nacije i značaj slobode za formiranje i razvoj nacije, – analiziraju položaj nacije u savremenom društvu kroz globalnu društvenu promjenu. 	<p>Nacija; građanska definicija; sloboda; elementi nacije.</p>	<p>Istorija: Crna Gora u vrijeme Petra I; u vrijeme Petra II...</p>

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa predrasudama i stereotipima u etničkim i društvenim odnosima, uzrocima etničkih sukoba, – razumije značaj etničkih integracija i etničkog diverziteta: multikulturalizam, inkulturalizam, – upozna društveni položaj nacija i uzroke nacionalizma u nerazvijenim i nedemokratskim društvima, – se upozna sa negativnim odnosima dominantnih i manjinskih etničkih grupa: asimilacija, segregacija, etnička diskriminacija. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju osnovne oblike etničkih i socijalnih predrasuda i stereotipa i uočavaju posljedice takvog socijalnog odnosa, – istražuju uzroke pojave nacionalizma kao kolektivnog oblika svijesti u nedemokratskom sistemu društvenih odnosa, – diskutuju o nužnosti povezivanja, dijaloga, zajedničkog djelovanja sa drugim narodima i etničkim grupama. 	<p>Predrasude; stereotipi; etničke integracije; etnički sukobi; nacionalizam; asimilacija; etnički diverzitet; multikulturalizam; inkulturalizam.</p>	<p>Istorija: Crna Gora poslije Berlinskog kongresa; Crna Gora u vrijeme knjaza Nikole; Crna Gora u jugoslovenskoj državi.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razumije značaj etničkog identiteta kao jednog od izvora kolektivnog prava, – se upozna sa pravima manjina i etničkih grupa u međunarodnim dokumentima, – razumije odnos između osnovnih principa demokratije i nacionalne pripadnosti; konsenzualna demokratija, – se upozna sa položajem manjina u savremenom društvu, kao i evropski sistem zaštite manjina, – razumije odnos etičkog i građanskog u Crnoj Gori. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju Deklaraciju o pravima manjina i etničkih grupa i identifikuju osnovna manjinska prava, – istražuju predrasude, stereotipe, oblike nasilja i diskriminacije u svojoj radnoj i lokalnoj sredini i crnogorskom društvu, – planiraju zajedničku saradnju sa mladim iz drugih etničkih grupa na nacionalnom i međunarodnom nivou (omladinski parlament, forum mladih i slično). 	<p>Etnički identitet; kolektivna prava; manjina; kulturna autonomija; konsekvualna demokratija.</p>	<p>Istorija: Crna Gora u jugoslovenskoj državi; Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca – nacionalno pitanje; Crna Gora u socijalističkoj Jugoslaviji.</p>

Izborne teme/aktivnosti: MANJINSKA PRAVA – ANALIZA DOKUMENATA; NACIONALIZAM I ETNONACIONALIZAM KAO OBLICI IDEOLOŠKE SVIJESTI; KULTURNE I DRUGE PREDRASUDE I STEREOTIPI; INSTITUCIONALNA I KULTURANA ASIMILACIJA; MLADI I NACIONALNA IDENTIFIKACIJA/ISTRAŽIVANJE.

Tema: Tradicija – kultura (4+1+1)

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna značenje i sadržaj pojma kultura, humanitet kao osnove kulture, – razumije značaj tradicije u razvoju društva i identiteta, vezu između tradicije i savremenog načina mišljenja, organizovanja i djelovanja, – razumije uticaj kulture na formiranje kolektivnog i ličnog identiteta, – razumije značaj nacionalne tradicije, mita i običaja – kritičko poimanje, predrasude, konzervativizam. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju značaj kulture za socijalnu interakciju i koheziju zajednice, autonomnost i posebnost društva, – identifikuju obrasce tradicionalnog mišljenja i djelovanja u svojoj lokalnoj zajednici, školi, društvu, – istražuju generacijske, rodne, etničke, teritorijalne i druge razlike u odnosu prema tradiciji u svom socijalnom okruženju. 	<p>Kultura; humanitet; tradicija; tradicionalno; konzervativizam.</p>	<p>Istorija: stil i način života u doba humanizma i renesanse; vjerske promjene u Evropi; prva i druga industrijska revolucija; kulturni – prosvjetni napredak u Crnoj Gori.</p> <p>Geografija: kulturno-istorijsko nasljeđe Crne Gore.</p> <p>Maternji jezik i književnost: moderna u našoj književnosti.</p> <p>Sociologija kulture: tradicija i progres.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna osnovne funkcije kulture, ciljeve i značaj kulturne raznovrsnosti, – razumije prisustvo konformizma u kulturi jedne zajednice, – se upozna sa različitim subkulturnim modelima djelovanja kao kulturnim podsistemima (kultura mladih, kulturni pokreti, kultura marginalnih grupa, kontrakultura, alternativa... 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju osnovne ciljeve kulture, njene funkcije, raznovrsnost kulturnih tipova i oblika, – analiziraju kulturu kao sredstvo komunikacije, povezivanja, a ne razdvajanja i razlog sukoba, – identifikuju zajedničke odlike različitih kulturnih tipova, kultura uopšte, – diskutuju o razlozima postojanja subkulturnog podsistema kulture u svojoj zajednici. 	<p>Funkcije kulture; predrasude; stereotipi; konformizam; subkultura.</p>	<p>Geografija: Crna Gora, društvene karakteristike.</p> <p>Sociologija kulture: funkcije kulture; teorije kulturnih promjena; argo; podkultura i protivkultura.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razumije karakteristike crnogorskog društva i višedimenzionalni značaj tradicije, – upozna značaj tradicije i prisustvo kulturnih predrasuda u crnogorskom društvu – lokalna i nacionalna zajednica, – razumije značaj i štetnost mita i predrasuda u razvoju društva: tribalizam, holizam, etnička distanca, rodna neravnopravnost, generacijska i prirodna podjela rada i uloga. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju kulturnu višeslojnost crnogorskog društva, diverzitet kulturnog djelovanja, mišljenja, stvaralaštva, kulturnog nasljeđa, – analiziraju značaj sekularizovanog mita u crnogorskoj tradiciji i istoriji, – identifikuju kroz analizu književnog, umjetničkog djela, štampe prisustvo mitskog i tradicionalnih predrasuda. 	<p>Mit; autoritarnost; tribalizam; holizam; prirodna podjele rada i uloga.</p>	<p>Geografija: Crna Gora, društvene karakteristike; kulturna tradicija; turistička ponuda Crne Gore.</p> <p>Maternji jezik i književnost: tradicionalno i moderno u književnom djelu; varijacije tradicionalnih motiva.</p>

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa određenjem i oblicima političke kulture i njen značaj u društvenom djelovanju, – upozna osnovne karakteristike građanske političke kulture i njen značaj za razvoj demokratskog pluralističkog društva. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju prisustvo autoritarne i građanske političke kulture u svojoj zajednici i društvu, – identifikuju pojave autoritarnosti u školi, lokalnoj zajednici, medijima, sportskim, kulturnim i drugim oblicima organizovanja. 	<p>Politička kultura; građanska politička kultura; progres.</p>	<p>Maternji jezik i književnost: problemi slobode i konvencije, tabua i zabrana, dekadencija, malograđanstva, demokratije...</p> <p>Sociologija kulture: kulturna politika.</p>

Izborne teme/aktivnosti: KONFORMIZAM; SUBKULTURA; ODNOS MEĐU KULTURAMA; POKRETI I KULTURA MLADIH; MIT, NJEGOV ZNAČAJ I KULTURNA UTEMELJENOST U CRNOGORSKOM DRUŠTVU.

Tema: Religija (4+1)

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa određenjem religije kao oblikom društvene svijesti, – se upozna sa pojavnim i istorijskim oblicima tipovima religije i religijskim oblicima u svojoj zajednici, – razumije istorijske i društvene razloge postojanja i nužnosti religijskog pluralizma – multireligioznosti (multikonfesionalnost) – razumije određenje pojma vjere kao individualnog odnosa prema svetom. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju značaj utemeljenosti religije za pojedinca, porodicu, grupu i društvo, – identifikuju različite tipove religije i njihovo prisustvo u svojoj zajednici – manifestnost, sličnosti i razlike, – analiziraju povezanost religijskih vrijednosti i vrijednosti društva, – identifikuju sadržaj potpunog i nepotpunog oblika religioznosti. 	<p>Religija; vjera; tipovi religije; religijski pluralizam.</p>	<p>Geografija: Crna Gora, društvene karakteristike.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna osnovne funkcije religije (pogled na svijet, etičku, praktičnu, simboličku, integrativnu, komunikativnu), – razumije ulogu vjerske organizacije u ostvarenju osnovnih funkcija religije za pojedinca i društvenu grupu, zajednicu, – se upozna sa određenjem sekularizma – istorijatom i dimenzijama sekularizma; razumije vezu društvene promjene i sekularizma, – razumije određenje ateizma i ateizacije kao odnosa prema religiji. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju na osnovu stečenih znanja ulogu religije i crkve u crnogorskoj istoriji, – identifikuju promjene u načinu djelovanja, položaju i poimanju svakodnevnog života (ekonomskog, političkog, kulturnog, ljudskih prava i sloboda, religijske običajnosti...) od strane vjerskih organizacija i vjernika na različitim nivoima. 	<p>Funkcije religije; sekularizam; ateizacija.</p>	<p>Istorija: prvi crnogorski ustav; Crna Gora u sastavu jugoslovenske države.</p>

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenic/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa oblicima tradicionalnih religija i novim religijskim pokretima, vjerskim i duhovnim grupama, kultovima (Nju Ejdz pokreti), – se upozna sa određenjem sekte kao religijske grupe i njenim karakteristikama, – se upozna sa karakteristikama multikonfesionalnog društva kao oblika kulturnog pluralnog organizovanja zasnovanog na međureligijskoj toleranciji, međureligijskom dijalogu, ekumenizmu... 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – kritički analiziraju položaj i uloge čovjeka u prirodi i društvu kod tradicionalnih religija i novih religijskih i duhovnih učenja, – analiziraju značaj vjerskog pluralizma kao oblika dodira različitog mišljenja, nadzora, djelovanja i identiteta u okviru društva, – identifikuju oblike i pojavu ekumenizma, tolerancije, dijaloga i zajedničkog djelovanja vjerskih organizacija u lokalnoj zajednici. 	<p>Tradicionalne religije; religijski pokreti; sekta; multikonfesionalnost; ekumenizam.</p>	<p>Istorija: promjene u vjerskom životu Evrope od XV-XVII vijeka; građanske revolucije.</p> <p>Sociologija kulture: podkultura i protivkultura.</p>
<p>Učenic/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa osnovnim oblicima društvenih predrasuda, stereotipe (rod i religija, etničko i religija...) i njihovim izvorima i "opravdanjima", – upozna različite oblike i razloge zloupotreba religije i vjere u svakodnevnom životu (vjerski hegemonizam, isključivost, fundamentalizam, klerikalizam, prozelitizam...), – se upozna sa pravom vjeroispovijesti ili uvjerenja, praktičnih radnji, organizovanja kao intimnog prava čovjeka, – se upozna sa sadržajem prava na vjeroispovijest i pravnim položajem vjerskih zajednica u Crnoj Gori. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – kritički analiziraju stereotipe i predrasude nastale na osnovu vjerske diskriminacije i kao sredstva diskriminacije, – identifikuju stereotipe mišljenja u jeziku, odnosima, medijskim sadržajima na lokalnom i nacionalnom nivou, – analiziraju pravo vjeroispovijesti kao individualno i kolektivno pravo, prava vjerskih manjina; sadržaj prava; oblike povrede, – istražuju vjerska prava i slobode u lokalnoj zajednici. 	<p>Hegemonizam; fundamentalizam; klerikalizam; vjeroispovijest.</p>	<p>Istorija: Crna Gora u doba knjaza Nikole; balkanski ratovi; dekolonizacija; promjene u XX vijeku.</p>

Izborne teme/aktivnosti: NOVI RELIGIJSKI POKRETI I SEKTE; EKUMENIZAM I RELIGIJSKA TOLERANCIJA; MIT I MITOLOGIJA – ESEJ; MULTIKONFESIONALNOST U CRNOGORSKOM DRUŠTVU; SEKULARIZAM U MODERNOM DRUŠTVU.

Tema: Multikulturalnost i inkulturalnost (4+1+1)

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna značenje pojmova multikulturalnost i multikulturalno društvo kao društva i zajednice utemeljene na liberalnim vrijednostima i vladavini prava u kojem participiraju i ostvaruju zajednički i kolektivni interes pripadnici različitih kulturnih i istorijskih grupa (kulturne zajednice po porijeklu – etnokulturalne zajednice), – razumije suštinu inkulturalnosti kao oblika zajedničkog života različitih etnokulturnih zajednica – živjeti jedni sa drugim, a ne samo jedni pored drugih, – razumije odnos između individualne autonomije i kolektivne identifikacije kao pitanje izvora prava i statusa manjina, – razumije važnost multikulturalne komunikacije kao ideje i ideala o skladnom životu, obliku praktične kulturne politike zasnovane na demokratiji, toleranciji, otvorenosti, jednakosti... umjesto “narcizma malih razlika” (Frejd), naglašenosti kulturne razlike umjesto sličnosti i veza. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – identifikuju odnos zasnovan na toleranciji i uvažavanju različitih etničkih, vjerskih i kulturnih identiteta u svojoj sredini i društvu uopšte, – kroz debatu, razgovor, itd formiraju stavove o multikulturalnom i inkulturalnom načinu života u zajednici kao slobodnom izboru i najboljem rješenju u odnosu na život zasnovan na isključivosti i život jednih protiv drugih, – navode prednosti multikulturalizma kao života zasnovanog na zajedničkim vrijednostima umjesto potenciranih razlika, – razumije da izvor kolektivnih prava i njihova garancija zavisi od objektivnih okolnosti (etnička koncentracija na određenom prostoru...) i individualne autonomije pojedinca. 	<p>Multikulturalnost; inkulturalnost; individualno – kolektivno; kolektivna identifikacija; narcizam malih razlika.</p>	<p>Istorija: prilike u Francuskoj i SAD po pitanju ujedinjenja države; Habsburška monarhija; Osmansko carstvo; KSHS.</p> <p>Geografija: Crna Gora, društvene karakteristike.</p> <p>Sociologija kulture: kulturni dijalog; jezički bilingvizam; podkultura.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razumije suštinu organizacije društva kao oblika formalnog odnosa između različitih manjinskih i etničkih grupa inkorporiranih u određenoj državi, – upozna osnovne vrijednosti multikulturalnog društva (društva zasnovanom na kulturnom diverzitetu, jedinstvu u razlikama, kulturnom i političkom pluralizmu, zajedničkom životu, toleranciji, priznavanju posebnosti i njihovoj afirmaciji...), – razumije osnove i društvenu vrijednost etničke integracije, – razumije ulogu civilnog društva u multikulturalnoj zajednici. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju uticaj civilnog društva na valorizaciju vrijednosti kulturnog, etničkog, vjerskog pluralizma, – identifikuju osnovne vrijednosti multikulturalnog društva u svojoj zajednici, – razgovaraju o toleranciji među kulturama, zalaganju za očuvanje i vrednovanje posebnosti drugih kultura, “Mi” umjesto “Oni”. 	<p>Organizacija društva; vrijednosti; etničke integracije.</p>	<p>Istorija: Crna Gora u jugoslovenskoj državi.</p> <p>Maternji jezik i književnost: kulturni pluralizam, tolerancija, afirmacija različitosti u književnom djelu...</p>

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa određenjem pojma manjine, pravnim i političkim teškoćama u određenju – ko je manjina; legitimacija, – se upozna sa odlikama konsenzualne demokratije – afirmativna akcija kao osnova političkog identiteta (konstitucionalni status) i participacije manjine u zajednici (pravo na samoupravu, kulturna autonomija, reprezentaciona prava), – se upozna sa različitim oblicima negativnog odnosa prema manjinskim kulturnim grupama i težnjama stvaranja homogenih političkih zajednica jedne kulture: diskriminacija, segregacija, asimilacija... 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju demokratske procese u multikulturnim društvima i uključivanje manjina u demokratski život zajednice, – istražuju različite oblike zloupotreba i izopštavanja manjina u društvu: diskriminaciju, segregaciju, asimilaciju... 	<p>Manjine; konsekvencijalna demokratija; politički identitet; afirmativna akcija; diskriminacija; kulturna diskriminacija; segregacija; asimilacija.</p>	<p>Istorija: Versajska mirovna konferencija.</p> <p>Maternji jezik i književnost: manjinske grupe, kulturne odlike, jezik manjina u književnosti i književnom djelu.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – kroz političku i kulturnu istoriju upozna Crnu Goru kao multikulturalno i inkulturalno društvo nekad i sad, – se upozna sa pravnim statusom manjina; manjinska prava i kulturna autonomija u crnogorskom društvu danas, – se upozna sa načinom ostvarenja političkog identiteta manjina u Crnoj Gori. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju kulturnu istoriju Crne Gore i osnovne vrijednosti multikulturalnosti i inkulturalnosti, – istražuju multikulturalnost danas u svojoj lokalnoj zajednici i Crnoj Gori, – analiziraju oblik konsenzualne demokratije i reprezentacije manjina u crnogorskom društvu. 	<p>Kulturna autonomija.</p>	<p>Istorija: istorija Crne Gore u različitim istorijskim periodima.</p> <p>Maternji jezik i književnost: manjinske grupe u crnogorskim književnim djelima; književnost i jezik manjinskih grupa.</p>

Izborne teme/aktivnosti: DISKRIMINACIJA – ODREĐENJE I OBLICI DRUŠTVENOG ISPOLJAVANJA; MULTIKULTURALIZAM U POLITIČKOJ PRAKSI/ISTRAŽIVANJE; ETNIČKI KONFLIKTI; TOLERANCIJA KAO DIO INTIMNE I KULTURNE ISTORIJE; ETNIČKA DISTANCA – IZVOR HEGEMONIZMA, SEGREGACIJE ILI MULTIKULTURALNOG DRUŠTVA.

Tema: Zdravi stilovi života (4+2+1)

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenic/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna različite stilove života mladih danas (odnos prema školi, sportu i rekreaciji, prema umjetnosti i zabavi, prema drugim ljudima, prema budućnosti), ciljevi kojima mladi teže, – razumije važnost životnog stila za očuvanje fizičkog i psihičkog zdravlja i razvoj mladih. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – raspravljaju o načinu života mladih nekad i sad; način korišćenja slobodnog vremena; način zabave; čemu teže, – istražuju uticaj medija na životni stil mladih, – diskutuju o odnosu i značaju životnog stila za fizičko i psihičko zdravlje mladog čovjeka. 	<p>Kultura mladih; subkultura; životni stil; fizičko zdravlje; psihičko zdravlje; razvoj.</p>	<p>Sociologija kulture: kulturni pokreti; podkultura.</p> <p>Psihologija: razvitak psihičkog života; uticaj sredine; emocije; frustracije i konflikti; agensi socijalizacije; ličnost.</p>
<p>Učenic/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analizira i identifikuje različite oblike asocijativnog, devijantnog i neprihvatljivog ponašanja mladih (alkoholizam, narkomanija, agresivno ponašanje, delinkventno ponašanje, nasilje, kockanje... „abnormalna društvena stanja”, „nova kriminologija”, sajberkriminal...), – razumije vlastitu odgovornost za svoju budućnost. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju uzroke devijantnog ponašanja u okviru vršnjačke populacije, – identifikuju subkulturne grupe nastale na oblicima devijantnog ponašanja i analiziraju njihove osobine, kako ih i na osnovu čega ih prepoznati, – prikupljaju i analiziraju podatke o zastupljenosti devijantnog ponašanja u školi i lokalnoj zajednici. 	<p>Devijantno ponašanje; alkoholizam; narkomanija; kockanje, maloljetnička delikvencija; agresivnost, nasilje.</p>	<p>Psihologija: promjene i poremećaji dučevnog života i ponašanja; konflikti i frustracije.</p>
<p>Učenic/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna karakteristike razvoja adolescenta (fizički, psihički razvoj, polna zrelost, zrelost za roditeljstvo, interesovanje za suprotni pol...), – upozna i razumije osnovne rizike vezane za odnose polova u adolescenciji, društveni uticaj na seksualno ponašanje, transformaciju muškosti... 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju osnovne karakteristike u periodu adolescencije, – razgovaraju o odnosu polne zrelosti i zrelosti za roditeljstvo, – istražuju osnovne rizike odnosa polova u doba adolescencije. 	<p>Adolescencija; fizički razvoj; psihički razvoj; polna zrelost, zrelost za roditeljstvo.</p>	<p>Psihologija: razvitak psihičkog života; ličnost.</p>

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učnik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razumije značaj prevencije (da uči da prepoznaje rizike i da zna da se odbrani u rizičnim situacijama) i zdravih stilova života za vlastiti razvoj, zakon "inverzivne zaštite" ..., – upozna oblike, metode, sredstva i subjekte društvene prevencije (kancelarija za prevenciju narkomanije, "školski policajac", NVO, medicinske službe, policija, Zavod za zdravlje, savjetovišta, društva za borbu protiv bolesti zavisnosti, SOS telefon...), "teoriju kontrole" ... 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – izrađuju plan akcije u školi sa ciljem smanjena rizika od devijantnih pojava, – razgovaraju i daju prijedloge u školi i lokalnoj zajednici kako dati podršku akcijama mladih za zdrave stilove života, – organizuju akciju u školi za afirmaciju zdravih stilova života, – obilježavaju Svjetski dan (borbe protiv AIDS-a, narkomanije, nasilja, borbe protiv pušenja...). 	<p>Prevencija, društvena prevencija.</p>	<p>Psihologija: sprečavanje i liječenje psihičkih poremećaja.</p>

Izborne teme/aktivnosti: OBRAZOVANJE I NOVE KOMUNACIJSKE TEHNOLOGIJE; SLOBODNO VRIJEME – ISKUŠANJE; ZDRAVI STILOVI ŽIVOTA – AKCIONI PLAN/IZRADA PROJEKTA; DEVIJANTNO PONAŠANJE U ŠKOLI I LOKALNOJ SREDINI – ISTRAŽIVANJE.

4.4. Sadržaji predmetnog programa u IV razredu gimnazije

Obavezne teme:

- Uvod u predmet
- Informisanje i masovni mediji –refleksija i stvarnost
- Svijet "globalno selo"
- Međunarodna i regionalna povezanost
- Ujedinjena Evropa
- Tržište i demokratija
- Zanimanje, profesija i rad
- Siromaštvo, demografski rast i savremeni svijet
- Rizik i društvena pokretljivost
- Održivi razvoj
- Ljudska prava – univerzalizacija – standardi i zaštita

4.4.1. Plan realizacije predmetnog programa u IV razredu gimnazije

Za realizaciju programa građanskog obrazovanja u IV razredu gimnazije predviđeno je 70 časova. Obavezne teme se realizuju kroz 46 časova a izborne teme u školi i lokalnoj zajednici sa 24 časa (12+12). Izborne teme u lokalnoj zajednici moguće je planirati ili kao jednu temu u predviđenom obimu fonda časova ili kao više tema u datom fondu (Vidi: *Planiranje programa GRAĐANSKO OBRAZOVANJE – poglavlje 5.1.*)

Obavezne teme	Obavezne teme (broj časova)	Izborne teme u školi (broj časova)	Izborne teme u lokalnoj zajednici (broj časova)
Uvod u predmet	1		
Svijet „globalno selo,,	4	1	
Informisanje i masovni mediji – refleksija i stvarnost	5	2	1
Međunarodna i regionalna povezanost	4	1	1
Ujedinjena Evropa	5	1	
Tržište i demokratija	5	1	2
Zanimanje, profesija i rad	6	2	2
Ljudska prava – univerzalizacija – standardi i zaštita	5	1	2
Održivi razvoj	4	1	2
Siromaštvo, demografski rast i savremeni svijet	4	1	1
Rizik i društvena pokretljivost	3	1	1
Ukupno: 70	46	12	12

4.4.2. Sadržaji i perativni ciljevi programa u IV razredu gimnazije

Tema: Uvod u predmet (1)

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna značaj, ciljeve i sadržaj predmeta GRAĐANSKO OBRAZOVANJE i razumije njegovu važnost za sebe, druge ljude i zajednicu, – razumije svoju ulogu u ostvarivanju ciljeva predmeta GRAĐANSKO OBRAZOVANJE. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju ciljeve i sadržaje i značaj predmeta GRAĐANSKO OBRAZOVANJE, – dogovaraju pravila demokratskog rada i učenja u grupi (u odjeljenju). 	Građansko obrazovanje.	<p>Komunikologija: tehnike aktivnog slušanja, postavljanja pitanja, nenasilnog govora, osobine bitne za timski rad.</p>

Tema: Informisanje i masovni mediji – refleksija i stvarnost (5+2+1)

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa određenjem informisanja kao procesa oblikovanja i usvajanja informacija i kao pravo i slobodu čovjeka, – razumije značenje pojma komunikacije kao procesa prenošenja sadržaja od jednog subjekta do drugog (pojedince do drugog pojedinca ili jedne grupe do druge), – se upozna sa značenjem medija (sredstvo, stvar, osoba) kao sredstva prenosa informacije (poruke) i kanala kroz koji teče informacija. Upoznaju se sa podjelama medija (štampani–elektronski, topli–hladni, tradicionalni–savremeni, manjinski–masovni), – se upozna sa kratkom historijom i razvojem medija u XX vijeku (Internet, TV, globalna televizija, mobilni telefon, medijske "superkompanije"). 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju značaj informisanja kao cjelokupnog informacijskog kruga, od medija do primaoca (receptora) informacija i obratno, – razumiju ulogu osnovnih elemenata komunikacije: pošiljaoca, primaoca, poruku – informaciju i medij prenošenja, – identifikuju osnovna sredstva komunikacije i medije nekad i sad i karakter samih poruka, njihov cilj, – istražuju razvoj i historiju lokalnih i tradicionalnih medija u svojoj zajednici. 	<p>Informisanje; komunikacija; informacija; obavještenje; medij; podjela medija; historija medija.</p>	<p>Sociologija: kultura, norme, vrijednosti; kulturni pluralizam.</p> <p>Istorija: svijet početkom XX vijeka; svijet u XX vijeku.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razumije značaj medija kao refleksije stvarnosti i njihovu ulogu u našem razumijevanju stvarnosti – uloga medija u formiranju javnog mnjenja, – razumije moć medija kao proizvođača stvarnosti i njihovu ulogu u formiranju javnosti – "javnog mnjenja" (pozitivni–negativni aspekti), komercijalnih medija i javnih servisa, – se upoznaju sa ulogom masovnih medija i osnovnim teorijama o medijima. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razgovaraju o medijskoj informaciji, o njenom cilju, da li je ona slika ili realnost, iluzija ili događanje, prenesena ili prizvedena stvarnost, – analiziraju uticaj medija na stvaranje i oblikovanje javne sfere (Habermas), <i>globalnog sela</i> (M. Meklaun) i <i>svijeta hiperrealnosti</i> (Ž. Bodijar), – istražuju strukturu programa državne televizije i komercijalne TV, formiraju stav o cilju, karakteristikama i ciljnim grupama kojima su informacije namijenjene. 	<p>Masovni mediji; refleksija stvarnosti; "globalno selo"; hiperrealnost; javno mnjenje; javni servis.</p>	<p>Sociologija: pojam i oblici društvene moći; tehnologija i tehnička moć; sociološke teorije.</p>

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analizira povezanost medija i društvene moći – medijska i manipulativna moć, – razumije oblike i težinu manipulativne moći i oblike zloupotreba (kako i šta čitati i gledati - virtualna stvarnost, "birati izabrano", dostupnost informacija..) – razumije različite uloge monopolskog položaja medija (i koncentracija medija) i pluraliteta medija (konkurentnost), – razumije uticaj masovnih medija na svakodnevni život ljudi (izbor, determinizam medija, reklama, "očekivanje željene informacije", slobodno vrijeme...). 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analizom medijskog sadržaja (dnevnika, intervjua...) identifikuju uticaj nekog oblika društvene moći i njenog nosioca, odnos medija prema njemu, – diskutuju o značaju postojanja više medija, regulacija (koje tehnologije se mogu koristiti, ko može imati vlasništvo nad medijem..) medijskog stanja kao otpor monopolskom djelovanju i koncentraciji medija i kao otpor moći velikih medija i njihovoj dominaciji tržištem. 	<p>Društvena moć; manipulativna moć, monopol medija; koncentracija medija; regulacija medija, pluralitet medija.</p>	<p>Sociologija: pojam i oblici društvene moći; masovna kultura.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – istražuje ciljnu javnost – publika, medijski prostor (škola, naselje, grad, regija, država...), nacionalni, međunarodni, – se upozna sa uticajem medija u savremenom svijetu i globalnim efektima velikih medija, – uočava fenomen globalizacije medija i odlike medijske kulture savremenog svijeta. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – identifikuju različite konzumente medijskih sadržaja, prostor na kojem se informacija prenosi i mediji karakteristični za njih, – diskutuju uticaj masovnih medija u okviru globalnih društvenih promjena (ljudska prava, kultura, ekonomija, politika...) i razumiju globalizaciju medija (Internet, TV..) i djelovanje "Televizije bez granica". 	<p>Ciljna javnost; globalizacija medija; medijska kultura.</p>	<p>Istorija: svijet u XX vijeku.</p> <p>Sociologija: masovna kultura.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analizira javnost u Crnoj Gori, kako djeluju lokalni mediji (lokalni radio, TV, štampa, školski list...) – uticaj, – se upozna sa sadržajem prava i slobode informisanja i obavještanja, – razumije ulogu medija kao dijela civilnog društva u kontroli vlasti, – uočava značaj kontrole medija – odgovornost u stvaranju medijske slike svijeta (etika u medijima i etika medija). 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – identifikuju "identitet" medija u Crnoj Gori, ciljnu javnost, pluralizam medija i medijski prostor (dostupnost), – istražuju pozitivne i negativne uticaje lokalnih i nacionalnih medija u Crnoj Gori, – diskutuju o uticaju medija u podsticanju nasilja, rodne neravnopravnosti diskriminacije, predrasuda, stereotipnog mišljenja i sl. u crnogorskim medijima. 	<p>Javnost; pravo i sloboda informisanja; kontrola vlasti.</p>	<p>Istorija: Crna Gora u jugoslovenskoj državi.</p> <p>Sociologija: država; društvene promjene i razvoj.</p>

Izborne teme/aktivnosti: MEDIJ – ISTORIJA; TRADICIONALNI I SAVREMENI MEDIJI; VIRTUELNA STVARNOST; ZAVISNOST OD MEDIJA – POTREBA ILI PATOLOGIJA; KAKO KONTROLISATI MOĆ MEDIJA.

Tema: Svijet „globalno selo” (4+1)

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razumije značenje sintagme ”globalno selo” kao jednu od karakteristika savremenog tehnološkog društva; uočava karakteristike ere globalnog komuniciranja, satelitske televizije i Interneta, medijskog imperijalizma, – razumije moć informisanja kao novog oblika moći onih koji raspolažu monopolom i kontrolom u sistemu komunikacija u tzv. informatičkom društvu, – se upozna sa određenjem globalizacije kao širenja, produbljivanja i ubrzavanja svjetske međuzavisnosti u svim aspektima modernog društvenog života, – uočava ulogu sredstava masovne komunikacije, protok informacija, znanja (ekonomija znanja), transnacionalne kompanije kao faktor globalizacije, politički uzroci (pad komunizma, međunarodni mehanizmi vladavine, MVO, MNVO). 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – identifikuju savremeno društvo i uticaj globalnih medija, sadržaje koje nude, dominaciju i moć u stvaranju kulturne imperije, porijeklom iz najrazvijenijih zemalja, nad manje razvijenim i nerazvijenim narodima koji nemaju dovoljno sredstava za očuvanje svog kulturnog identiteta, – istražuju uticaj globalnih medija, međunarodnih organizacija na život u školi, lokalnoj i nacionalnoj zajednici (promjena ponašanja, mišljenja, dominacija globalnih tema nad lokalnim i nacionalnim, gubljenje sopstvenih kulturnih obrazaca i preuzimanje medijski nametnutih...). 	<p>”Globalno selo”; medijski imperijalizam, moć informisanja, globalizacija; faktori; uzroci.</p>	<p>Istorija: globalizacija; svijet osamdesetih i devedesetih godina.</p> <p>Sociologija: masovna kultura; tehnologija i tehnološka moć; postindustrijsko društvo; globalizacija; liberalizam i demokratija; razvojne perspektive savremenog društva.</p>

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – uočava odnos masovnih medija prema prošlosti, tradiciji (svijet koji nestaje), razumiju njihov uticaj i “stvaranje svijeta u kojem živimo iznova”, – razumije specifičnost i dimenzije globalizacije, odnosno međuzavisnosti (spajanje političkih, društvenih, kulturnih i ekonomskih faktora) sistema: kapitalističke ekonomije, sistem nacionalnih država, svjetski vojni poredak, međunarodna podjela rada, – razumije specifičnost raznih teorijskih pristupa u objašnjenju globalizacije (skeptici, transformacionalisti i hiperglobalisti), – razumije neizvjesnosti savremenog društva u različitim oblastima socijalnog života, odnosno globalnog rizičnog društva. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju uticaj masovnih medija na naš odnos prema sopstvenoj tradiciji, kulturi, istoriji i njihovu ulogu u “proizvodnji stvarnosti”, – analiziraju višedimenzionalnost globalizacije kao međuzavisnosti individua, grupa, nacija u “jedinstveni prostor i vrijeme”, – diskutuju poziciju nacionalne države i nastojanje očuvanja sopstvene posebnosti s jedne strane i stava da je stvoren “svijet u kome su tržišne sile moćnije od nacionalnih vlada”. 	<p>Dimenzije globalizacije; teorijski pristup; hiperglobalizam; rizično društvo.</p>	<p>Sociologija: društvene promjene i razvoj; tradicionalno i moderno društvo; globalizacija; sociološke teorije.</p> <p>Istorija: posljedice globalizacije.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razumije važnost i uticaj globalnih medija na demokratiju, popularizacija, uticaj na širenje slike o vrijednostima liberalne demokratije “svuda i u svako vrijeme”, otpori i alternative globalnim medijima, – se upozna sa karakteristikama i razlikama između popularne i nacionalne kulture, između “kulturne robe za sve” i kulturnih vrijednosti kao posebnosti (nacionalna država i “svijet bez granica”), – upozna ulogu MNVO i civilnog sektora u procesu globalnih društvenih promjena. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju uticaj masovnih medija na nacionalnu zajednicu i identifikuju snage koje mogu da uspore prodor medija i oblikuju karakter medijskih proizvoda u pravcu održavanja lokalne tradicije i kulture (religija, običaji, tradicija, lokalni propisi, lokalni, nacionalni mediji, obrazovanje, civilni sektor, manifestacije, nacionalne i lokalne institucije kulture...). 	<p>Globalni mediji; otpor i alternativa; popularna kultura, nacionalna kultura.</p>	<p>Sociologija: (Kulturni pluralizam; kulturne vrijednosti; Struktura društva)</p> <p>Istorija: međunarodne organizacije; međunarodne integracije.</p>

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa karakteristikama globalnih organizacija kao “umreženih društava” i globalnim upravljanjem “mreže”, – razumije uspostavljanje i uspon novog individualizma, novog identiteta pojedinca skeptičnost, – se upozna sa stanjem ljudskih prava i sloboda u svijetu globalnih promjena, standardizacija, međunarodni monitoring, efikasna zaštita. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju karakteristike globalnih organizacija i posljedice procesa dezintegracije tradicionalne, racionalne birokratije i procesa nadnacionalnog odlučivanja, – razgovaraju o ulozi i položaju pojedinca u uslovima globalne promjene, kao društva više mogućnosti za oblikovanje sopstvenog života, aktivniju ulogu i izgradnju sopstvenog identiteta zasnovanog na otvorenosti i refleksivnosti. 	<p>Globalne organizacije; individualizam; ljudska prava.</p>	<p>Istorija: novi oblici evropskih integracija; međunarodne organizacije.</p> <p>Sociologija: institucije i organizacije; oblici društvenih promjena; društvo kao totalitet; postindustrijsko društvo; globalizacija.</p>

Izborne teme/aktivnosti: MODERNE ORGANIZACIJE; NACIONALNA KULTURA I MODERNA CIVILIZACIJA; TRADICIJA I MEDIJI – SVIJET KOJI NESTAJE; HIPERGLOBALIZAM; TEHNOLOŠKI NIVOI RAZVOJA DRUŠTVA.

Tema: Međunarodna i regionalna povezanost (4+1+1)

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa određenjem pojma međunarodna politika, karakteristikama i subjektima politike, – upozna značenje pojmova: saradnja, subordinacija, integracije, kao sadržajima međunarodne politike, – upozna značenje nadnacionalnog oblika politike(EU) i vidovima međunarodne saradnje. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – identifikuju subjekte i razumiju važnost međunarodne politike kao sredstva za uspostavljanje veza i saradnje među ljudima, organizacijama, narodima i državama, – na osnovu stečenih znanja identifikuju razlike između ranijeg i današnjeg načina vođenja (sredstva i metode) međunarodne politike. 	<p>Međunarodna politika; saradnja; subordinacija; integracije; međunarodna saradnja; nadnacionalno.</p>	<p>Sociologija: institucije i organizacije; politika; postindustrijsko društvo; globalizacija; integracije.</p> <p>Istorija: svijet u XX vijeku; svijet poslije II svjetskog rata.</p>

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razumije određenje pojma regije i upozna oblike regionalne povezanosti danas (veze i saradnja lokalnih samouprava, gradova i glavnih gradova, kulturnih prijestonica), – razumije značaj regionalne prekogranične saradnje za mir, ekonomski razvoj, političku stabilnost i kulturnu povezanost određenog područja. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – predlažu oblike međunarodne saradnje svoje škole, lokalne samouprave, kluba, kulturnog udruženja i prepoznaju pozitivne efekte, – planiraju uspostavljanje saradnje na programskim osnovama sa vršnjacima i školama iz okruženja ili šire međunarodne zajednice i sadržaje saradnje. 	<p>Regionalna povezanost; regija; prekogranična saradnja.</p>	<p>Sociologija: integracije; država i forme državne vlasti.</p> <p>Istorija: svijet poslije II svjetskog rata.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa najznačajnim međunarodnim organizacijama danas u svijetu i njihovim istorijatom i ciljevima: OUN – istorijat, ciljevi; Evropska unija, NATO – istorijat, ciljevi; Savjet Evrope – istorijat, ciljevi, Sud za ljudska prava; OEBS – istorijat, ciljevi; MNVO i oblici saradnje civilnog sektora; i druge organizacije (ekonomske, kulturne, sportske...). 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – diskutuju o dometima moći svjetskih organizacija i njihovim uticajem na nacionalnu državu i život u njoj – istražuju ulogu i uticaj sportskih, kulturnih, omladinskih i drugih organizacija, mogućnost učešća u njima i predviđaju pozitivne efekte saradnje. 	<p>Međunarodne organizacije; OUN; Evropska Unija; Savjet Evrope; Sud za ljudska prava; OEBS; MNO.</p>	<p>Sociologija: integracije; postindustrijsko društvo; društvena promjena i razvoj; tranzicija.</p> <p>Istorija: OUN, NATO, Savjet Evrope, EEZ, EU; hladni rat; blokovska podjela svijeta; globalizacija.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa položajem Crne Gore u procesu međunarodnih integracija (članstvo, status, uloga...), – se upozna sa oblicima međunarodne saradnje Crne Gore na regionalnom (lokalnih samouprava, glavnih gradova, gradova...) nivou, – analizira različite oblike međunarodne saradnje mladih. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – identifikuju u kojim je organizacijama Crna Gora član, u kojim nije, gdje ima poseban status i kakvi su efekti za zajednicu od tog statusa, – analiziraju na koji način je država postala član organizacija i kakva je uloga građana u odlukama o pristupanju, – identifikuju međunarodne organizacije mladih i mogućnost povezanosti od lokalnog do nacionalnog nivoa sa njima. 	<p>Proces integracija; članstvo; status; pridruženi član; saradnja mladih.</p>	<p>Istorija: Crna Gora – poslije krize i raspada SFRJ.</p>

Izborne teme/aktivnosti: LOKALNA SAMOUPRAVA I REGIONALNA SARADNJA; ISTORIJA I ULOGA OUN-A; SPORTSKE MEĐUNARODNE ORGANIZACIJE, ISTORIJAT I ULOGA/ISTRAŽIVANJE; OMLADINSKI PARLAMENTI KAO OBLIK SARADNJE MLADIH/ISTRAŽIVANJE; TRAJNI MIR – CILJ POJEDINCA, NACIJE, SVJETSKOG DRUŠTVA; KULTURA MIRA; TERORIZAM I MIR U SVIJETU.

Tema: Ujedinjena Evropa (5+1)

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa razvojem i historijom ideje “ujedinjene Evrope”, – se upozna sa historijom evropskih pokreta ujedinjenja i integracije Evrope, – se upozna sa historijom evropskih integracija, – razumije promjene – “od proširenja do produbljenja” kroz procese povećanja broja članica i nove integracije među njima; da li je Evropa država? 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – utvrđuju razlike u određenju Evrope nekad i sad, – razgovaraju o različitim evropskim pokretima i ciljevima organizovanja i djelovanja, – utvrđuju razlike u obimu i karakteru društvene promjene u Evropi danas, – analiziraju na osnovu stečenih znanja karakter EU, da li je ili ne država. 	Evropa; integracije.	<p>Filozofija: humanizam i renesansa; prosvetiteljstvo; Kant; pozitivizam.</p> <p>Istorija: svijet poslije drugog svjetskog rata; EEZ; nove evropske integracije.</p> <p>Sociologija: integracije; postindustrijsko društvo; forme države; rat-mir; “kraj istorije”.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razumije osnovne vrijednosti EU (Evropa građana, Evropa naroda) – “Ujedinjenost u razlikama”, – razlikuje tri stuba Evropske unije kao osnov institucionalne organizacije i nadležnosti Unije i država članica u njoj, – se upozna sa prirodom, karakteristikama i izvorima komunitarnog prava, – uočava razliku i odnos između evropskog i nacionalnog prava. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju osnovne vrijednosti na kojima je izgrađena Evropska unija, njihov značaj za socijalnu koheziju Unije, i za “ostatak” Evrope, – navode osnovne sadržaje stubova EU i položaj nacionalnih država u tim nadležnostima, – analiziraju karakteristike komunitarnog prava, njegove izvore i odnos prema nacionalnom pravu. 	Vrijednosti EU; tri stuba EU; komunitarno pravo.	<p>Sociologija: pravo; unija; institucije i organizacije; nenacionalna država; regionalne, nacionalne i globalne promjene; norme i vrijednosti.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna osnovne institucije EU, strukturu, nadležnosti i način odlučivanja: Parlament; Evropski savjet; Savjet ministara; Evropska komisija; Sud pravde; Komitet regiona; Ekonomsko-socijalni savjet. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju nadležnosti institucija i njihove međuzavisnosti, – istražuju mogućnosti neposrednog i posrednog učešća evropskih građana u procesima donošenja odluka u Uniji, 	Institucije EU.	<p>Istorija: nove evropske integracije.</p> <p>Sociologija: proces tranzicije; promjene i krize društva; razvojne perspektive.</p>

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analizira sa pozicije stečenog znanja mogućnosti daljeg proširenja EU, – uočava razliku u pristupima nacionalnih država, ili Evropa kao cilj ili Evropa kao standard, – se upozna sa odnosom i položajem nacionalne države (nacionalni suverenitet) i EU, – razumije važnost procesa formiranja evropskog identiteta (građanin i evropska pripadost – slobode, prava i odgovornosti, simboli), – se upozna sa određenjem (ugovori, deklaracije, protokoli, uredbe... ustav) i stanjem individualnih i kolektivnih prava i EU. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju sa pozicija stečenog znanja “izazov Evropa”, tj. položaj i mogućnost pridruženja Crne Gore evropskim integracijama, – analiziraju procese integracija kao oblika unutrašnje tranzicije – standardi i postignuća u okviru društva kao najefikasniji oblik približavanja poziciji članstva, traže odgovor na pitanje – <i>Ko se pridružuje: država ili zajednica (društvo)</i>, – analiziraju evropski standard i zaštitu ljudskih prava i sloboda. 	<p>Proširenje; standardi; nacionalni suverenitet; evropski identitet; slobode i prava; individualna prava; kolektivna prava.</p>	<p>Sociologija: država; tranzicija; problemi modernih društava i njihove razvojne perspektive; kolektivni i lični identitet; individualizam.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razumije specifičnost i etape u procesu pridruživanja (od pregovora do članstva), – se upozna sa pravno političkim odnosom Crne Gore i EU – procesi, – uočava značaj i raspravlja o perspektivama i mogućnostima građana i države u okviru EU, – uočava i raspravlja o mogućnostima i perspektivama mladih u Evropskoj uniji (obrazovanje, putovanje, usavršavanje, sport, kultura, naučno usavršavanje, istraživanje... programi za mlade...). 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju šta nacionalna država treba da uradi i kroz koje etape treba da prođe u procesu pridruživanja do statusa članstva, – upoznaju oblike saradnje Crne Gore i EU, – istražuju perspektive i mogućnosti koje pruža izgradnja društva na evropskim vrijednostima (putovanje, obrazovanje, usavršavanje, kultura, i straživanje...). 	<p>Pridruživanje; procesi; perspektive.</p>	<p>Istorija: Crna Gora – poslije krize i raspada SFRJ.</p> <p>Sociologija: Liberalizam i demokratija; tranzicija; norme i vrijednosti; multikulturalizam; socijalizacija.</p>

Izborne teme/aktivnosti: IDEJA EVROPSKOG UJEDINJENJA –OD MITA DO STVARNOSTI; PROCESI PROŠIRENJA EVROPSKE UNIJE – ISTORIJSKI; CRNA GORA I EU, PERSPEKTIVE SARADNJE; EVROPSKA UNIJA KAO KULTURNI PROSTOR; LJUDSKA PRAVA U EU; MLADI I EU, OBRAZOVANJE, GENERACIJSKA SARADNJA, PROGRAMI; INSTITUCIJE EU.

Tema: Tržište i demokratija (5+1+2)

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa određenjem svojine, svojinskim pluralizmom kao uslovom liberale ekonomije, – razumije značaj garancije slobode raspolaganja vlasništvom i slobode preduzetništva, – razumije značaj i karakteristike robne proizvodnje – svojstva; – se upozna sa određenjem pojma i zakonitostima tržišta – osnovne slobode: sloboda protoka roba, ljudi, ideja i kapitala. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – identifikuju osnovne oblike svojine i nosioce vlasništva u svojoj zajednici, razumiju važnost prava svojine i slobode raspolaganja vlasništvom i slobode preduzetništva, – diskutuju o važnosti tržišta (sinonima za savremenu ekonomiju), kao stimulansa za stvaranje i realizaciju ličnih sposobnosti čovjeka u procesu rada. 	<p>Svojina; robna proizvodnja; vlasništvo; preduzetništvo; tržište; tržišne slobode.</p>	<p>Sociologija: svojina, vlasništvo; svojinski pluralizam; titular svojine; proizvodnja; rad i privredni život; norme i vrijednosti.</p> <p>Istorija: samoupravna Jugoslavija; državni socijalizam u SSSR-u.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – uočava vezu demokratije i robne proizvodnje kroz ostvarivanje prava izbora, konkurencije, pluralizma, vladavine prava, odgovornosti, – upozna osnovne ekonomske slobode kao jedan od osnova demokratije – liberalizacije, – se upozna sa različitim ulogama i odnosima države i tržište: planska, tržišna privreda, – uočava ulogu države kao subjekta pravne regulacije u savremenoj ekonomiji, garant ekonomskih sloboda i učesnik na tržištu. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju na osnovu stečenih znanja, različitu ulogu države u socijalizmu i kapitalizmu, – istražuju osnovne ekonomske slobode i njihovu važnosti za pojedinca, porodicu i društvo uopšte, – istražuju uslove za bavljenje preduzetništvom pojedinca ili porodice u svojoj lokalnoj zajednici. 	<p>Ekonomске slobode; liberalizacija; planska privreda; tržišna privreda.</p>	<p>Istorija: (društveno-politički i ekonomski sistem u XX vijeku; socijalizam; OUN; nove evropske integracije)</p> <p>Sociologija: profesionalni rad; žene i rad.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa oblicima i sadržajima pojedinačnih ekonomskih sloboda i prava: <ul style="list-style-type: none"> ○ pravo svojine, ○ pravo na rad, ○ socijalna prava i slobode. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju ekonomsko-socijalna prava u svojoj zajednici, mogućnost realizacije, oblike kršenja i mehanizme zaštite prava, – diskutuju o značaju ekonomskih sloboda za pojedinca i društvo, 	<p>Pravo svojine; pravo na rad; socijalna prava i slobode.</p>	<p>Istorija: međunarodne organizacije; dokumenti.</p> <p>Sociologija: nezaposlenost; profesionalna orijentacija; sindikat; pravo.</p>

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenic/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razumije prisustvo različitih tržišta u savremenoj ekonomiji: tržište roba, tržište rada, tržište usluga, – razumije karakter monopolskog položaja na tržištu i posljedice takvog djelovanja, – razumije ulogu konkurencije kao zakonitosti tržišta i njene pozitivne i negativne efekte, – razumije i identifikuje mehanizme zaštite potrošača. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju i identifikuju pluralizam tržišta u demokratiji, – analiziraju tržište rada u svojoj zajednici na osnovu prikupljenih informacija, važnost zakona ponude i tražnje na tržištu rada, – planiraju istraživanje o različitim oblicima ugrožavanja prava potrošača u svojoj sredini. 	<p>Tržište roba, usluga; tržište rada; monopol; konkurencija; potrošač.</p>	<p>Sociologija: tradicionalno-moderno društvo; proces tranzicije; liberalizacija i demokratija.</p>
<p>Učenic/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa odlikama tržišne ekonomije u Crnoj Gori, – se upozna sa stanjem i regulacijom ekonomsko socijalnih prava i sloboda U Crnoj Gori, – razumije povezanost tržišne ekonomije i društvenog razvoja – razumije pozitivnost i štetne posljedice djelovanja tržišne ekonomije na prirodnu sredinu. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – na osnovu prikupljenih informacija razgovaraju o tržišnoj ekonomiji i načinu regulisanja i zaštiti ekonomskih prava u Crnoj Gori, – diskutuju o štetnim dejstvima tržišne ekonomije na prirodnu sredinu. 	<p>Prirodna sredina; održivi razvoj.</p>	<p>Sociologija: nezaposlenost, tranzicija, liberalizacija i pravni sistem crnogorskog društva.</p> <p>Istorija: (Crna Gora posle raspada jugoslovenske države)</p>

Izborne teme/aktivnosti: MEĐUNARODNI DOKUMENTI I EKONOMSKO-SOCIJALNA PRAVA; TRŽIŠTE – PROSTOR ZADOVOLJENJA POTREBA I INTERESA; MARKETING I REKLAMA KAO SREDSTVA TRŽIŠTA –ŠTA PRODAJE ROBU: KVALITET ILI REKLAMA; ZAŠTITA POTROŠAČA; MOJ BIZNIS PLAN –PROJEKAT.

Tema: Zanimanje, profesija i rad (6+2+2)

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa određenjem i osnovnim karakteristikama rada, kao nužnosti i kao slobodne aktivnosti čovjeka, – se upozna sa sadržajem prava i slobode rada kao osnovnog ekonomskog prava nekad i sad, značajem prava, – razumije karakteristike potrošačke kulture – mentaliteta, vezu kulturnih potreba i rada, – analizira i razgovara o radu kao ciljnosti i svrhovitosti – značaju rada na individualnom, kolektivnom i društvenom nivou. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju značaj rada za pojedinca, porodicu, zajednicu, – analiziraju odnos prema radu, njegov karakter, svrhu rada kroz različite periode razvoja društva; u svojoj sredini, – raspravljaju o prirodi rada danas u okviru potrošačkog društva, – identifikuju povezanost rada kao sredstva za zadovoljenje različitih kulturnih potreba pojedinca i njegove porodice. 	<p>Rad; potrošačka kultura; ciljnost i svrhovitost rada; potrebe.</p>	<p>Sociologija: pojam i karakteristike rada; čovjek kao radno i tehničko biće; potrošačka kultura; kulturne potrebe; antropološko određenje rada.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa određenjem zanimanja i njegovim karakteristikama, – uočava i razlikuje karakteristike tradicionalnog i profesionalnog rada, – uočava i razumije razlike: rad-zanimanje-profesija, – uočava značaj profesionalne orijentacije, identifikuju motive, uticaje, i druge faktore koji utiču na izbor profesije, značaj i važnost slobodnog izbora profesije i zanimanja. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – uočavaju karakteristike i današnje prisustvo tradicionalnog rada u svojoj sredini, – raspravljaju o dominaciji profesionalnog rada i njegovim karakteristikama danas, – analiziraju značaj profesionalne orijentacije za pojedinca i zajednicu, faktore koji utiču na orijentaciju, tradicionalne faktore. 	<p>Zanimanje; tradicionalni rad; profesionalni rad; profesionalna orijentacija; sloboda izbora.</p>	<p>Sociologija: društvena podjela rada; tradicionalni rad; profesionalni rad; značaj profesionalne orijentacije.</p>

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razumije posebnost područja radnih odnosa kao specifičnog društvenog, ekonomskog i pravnog odnosa (različiti oblici radnog odnosa, zaposlenost, nezaposlenost, privremeni rad...), radnu sredinu, metode vrednovanja rada i raspodjelu dohotka, – uočava karakteristike i oblike nezaposlenosti, kao statusa i društvene pojave, – razumije važnost radnog zakonodavstva za ostvarenje svojih ekonomsko-socijalnih prava – uočava i razumije ulogu sindikata i sindikalnog djelovanja za zaštitu prava radnika, ulogom tripartizma i važnostima socijalnog dijaloga u socijalnoj politici države i garantovanju prava. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – identifikuju oblike nezaposlenosti i analiziraju uzroke pojave u lokalnoj zajednici, – identifikuju različita područja rada, položaj zaposlenih u njima, njihova prava, nepravilnosti, – uočavaju značaj sindikalnog organizovanja za zaštitu prava radnika. 	<p>Radni odnos; radno mjesto; raspodjela dohotka; radno zakonodavstvo; sindikat; tripartizam.</p>	<p>Sociologija: profesionalni rad; značaj profesionalne orijentacije; nezaposlenost; društvene nejednakosti i rad; industrijski konflikt i sindikat.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – uočava različite oblike kretanja radne snage, ekonomsko-socijalna (migracije i imigracije) i geografska pokretljivost, – razumije ulogu tržišta rada na individualnom i društvenom nivou, kretanja i zakonitosti tržišta rada, – analizira savremeno društvo i njegove rizike u oblasti rada – povremeni rad, "posao za čitav život", specijalizacija... 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razgovaraju o kretanju radne snage u svojoj sredini, identifikuju razloge geografsko socijalne pokretljivosti, – diskutuju o kretanjima u savremenom društvu i rizike koje ono proizvodi u oblasti rada, drugačiji oblik organizovanja, novi profil zanimanja i kompetencija, seljenje kapitala, produženje radnog vijeka, smanjenje radnog vremena, nestalnost radnog angažovanja... 	<p>Migracije; imigracije; rizici.</p>	<p>Sociologija: društvena pokretljivost; kanali društvene pokretljivosti; industrijsko i postindustrijsko društvo, globalne društvene promjene.</p>

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – uočava važnost i neophodnost stalne veze između rada i obrazovanja u uslovima savremenog tehnološkog društva (uticaj tehnike –tehničkog determinizma u oblasti rada), – identifikuje i na primjerima iz svakodnevnog života uočava oblike zloupotreba u oblasti rada: eksploatacija, prinudni rad, diskriminacija u oblasti rada: rodna, etnička, rasna, generacijska... trafiking, ropstvo, – analizira položaj djece i mladih u oblasti rada, – se upozna sa osnovnim međunarodnim organizacijama, dokumentima i mehanizmima zaštita prava na osnovu rada. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – istražuju mogućnosti zloupotrebe u oblasti rada: eksploatacije, različitog vrednovanja rada muškaraca i žena, inostranih i nedomicilnih radnika, pripadnika manjina, dostupnost rada..., – analiziraju položaj mladih i djece u oblasti rada: pravna zaštita, dostupnost, nezaposlenost, obrazovanje i usavršavanje, napredovanje... 	<p>Obrazovanje; tehnički determinizam; znanje; zloupotreba rada; međunarodne organizacije; međunarodni dokumenti; zaštita.</p>	<p>Sociologija: nezaposlenost i diskriminacija u oblasti rada, industrijski konflikt; žene i rad; društvene nejednakosti i socijalne razlike; društvene nejednakosti i društvena slojevitost.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – uočava i analizira na osnovu saznanog: rad, zanimanje i profesiju u crnogorskom društvu, – analizira oblike društvene pokretljivosti na osnovu rada u Crnoj Gori, – razumije značaj povezanosti društvenog razvoja, planiranja, profesionalne orijentacije, obrazovanja i tržišta rada, – upozna osnovne institute i mehanizme zaštite individualnih i kolektivnih prava na osnovu rada u Crnoj Gori, pojave diskriminacije i zloupotreba u oblasti rada. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju i kompariraju rješenja u međunarodnim dokumentima i prepoznaju u njima standardna rješenja, – razgovaraju o rješenjima i garantovanim standardima u oblasti rada u crnogorskom društvu, – identifikuju i analiziraju pojave diskriminacije i zloupotreba u Crnoj Gori, – identifikuju mehanizme zaštite prava na rad i prava iz rada u Crnoj Gori. 	<p>Društvena pokretljivost; društveni razvoj.</p>	<p>Sociologija: društvene nejednakosti, nezaposlenost, položaj žene u procesu rada, socijalne razlike i slojevitosti, diskriminacija na osnovu rada u crnogorskom društvu.</p>

Izborne teme/aktivnosti: HUMANIZACIJA RADA – OD NUŽNOSTI DO OSLOBOĐENJA; TRADICIONALNI I PROFESIONALNI RAD U LOKALNOJ SREDINI – ISTRAŽIVANJE; CRNA GORA I STRUKTURA RADNE SNAGE; OBLICI INSTITUCIONALNE I KULTURNE DISKRIMINACIJE U SFERI RADA; MLADI I PROFESIONALNA ORIJENTACIJA; RODNA RAVNOPRAVNOST –DISKRIMINACIJA U OBLASTI RADA; PROFESIONALNA ORIJENTACIJA.

Tema: Siromaštvo, demografski rast i savremeni svijet (4+1+1)

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa sadržajem pojma siromaštvo i indikatorima siromaštva, – razumije različite položaje u društvu i njihov uticaj na položaj siromašnih, odnos potreba i dostupnost društvenih resursa i dobara ljudima u zajednici, – se upozna sa određenjem apsolutnog i relativnog siromaštva kao teorijskim modelima za definisanje pojave i mjerenje siromaštva, "višestruke oskudice" (odricanje od jednih dobara da bi se nadomjestila druga), jaz između siromašnih i bogatih, – razlikuje izvore siromaštva – uzroci, da li je izvor individualni ili proizvod društva ("svali krivicu na žrtvu" ili "svali krivicu na sistem"), izvore izvan ekonomije – politički uzroci siromaštva. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju fenomen siromaštva u društvu, indikatore prepoznavanja i postojanja, – utvrđuju razloge postojanja siromaštva i pokušavaju razgovarajući utvrditi – ko je siromašan (rodna pripadnost, starost, djeca, etničke i manjinske grupe...) i da li je siromaštvo trajna situacija, – analiziraju izvore siromaštva, individualne ili kao proizvod društva, u okviru sopstvene zajednice. 	<p>Siromaštvo; indikatori; apsolutno siromaštvo; relativno siromaštvo; izvori siromaštva.</p>	<p>Istorija: politička preraspodjela moći u svijetu na početku XX vijeka; kolonijalni sistem; krize; neokolonijalizam; pokret nesvrstanih; globalizacija.</p> <p>Sociologija: pojam i uzroci društvene nejednakosti; teorijska objašnjenja nejednakosti; ljudi i resursi; pauperizacija.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa osnovnim oblicima socijalne ekskluzije (isključivosti –izopštenosti: uslovi i mjesto stanovanja, seoske oblasti, beskućnici, mladi) tj. ekonomske, političke i društvene ekskluzije i inkluzije (uključenost) u okviru podsticanja, odnosno otklanjanja siromaštva, – razumije pojmove "kultura siromaštva" i "kultura zavisnosti" –siromaštvo kao "modus vivendi", – razlikuje stratifikaciju u oblasti siromaštva – potklase, "opasne klase", "geto sirotinja", njihove odlike i posebnosti, – upozna različite mjere socijalne politike za smanjenje siromaštva (jačanje tržišta rada, pružanje prilika za obrazovanje, pomoć društvene kohezije, pravednija raspodjela društvenih resursa...). 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – identifikuju pojedince ili grupe koje su izopšene iz zajednice na osnovu "kulture siromaštva", – istražuju uslove stanovanja, opremljenost stanova, karakter rada, oblačenje, mjesto i oblike okupljanja ljudi izopštenih iz zajednice, – predlažu na koji način pomoći pojedincima i grupama u smanjenju siromaštva i uključivanju siromašnih u društvo; na koji način iskorijeniti prosjačenje, zbrinuti beskućnike, uključiti manjinske grupe (Rome...) u društveni život. 	<p>Socijalna ekskluzija; inkluzija; kultura siromaštva; kultura zavisnosti; podklase; opasne klase; geto sirotinja; socijalna politika; resursi.</p>	<p>Sociologija: uzroci i posljedice društvenog siromaštva; društvena podjela rada, raspodjela svojine i društvene moći kao uzroka siromaštva; predrasude i stereotipi; subkultura; kontrakultura; društveni slojevi kao posljedica nejednakosti; slojna isključivost; rodna stratifikacija; otvorena i zatvorena društva; devijantno ponašanje i društveni nadzor.</p>

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa određenjem i karakteristikama "demografske eksplozije", posljedicama i višedimenzionalnim problemom društva (socijalni, problem rada, ekološki, "borba za opstanak" u okviru društva), – uočava razlike, nejednakosti i globalne podjele u okviru ljudske zajednice na siromašne i bogate i upozna osnovne uzroke podjela, – se upozna sa pojavama i načinom manifestovanja siromaštva u razvijenim zemljama, posljedicama i pojavama koje ono proizvodi (podklase, kultura siromaštva, izopštenost, klasna dimenzija zdravlja, kriminal i delikventno ponašanje, izopštenost, diskriminacija...), – upozna jedan od modela socijalne zaštite razvijenih zemalja, karakteristike i praktične mjere –države blagostanja. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju odnos bogatih i siromašnih društava u svjetskoj zajednici, razvijaju kritički stav prema odnosu moćnih država, kampanja prema nerazvijenim, eksploatacija prirodnih potencijala, niske cijene rada, izopštenost iz svjetske ekonomije, zatvorenost za migrante..., – razgovaraju o tome da je siromaštvo pojava koja je prisutna u razvijenim državama i na koji način i da li sprovode mjere socijalne politike (analiza statističkih podataka, novinski izvještaji, dokumentarni filmovi... kao sadržaji analize). 	<p>Demografska eksplozija; globalne podjele; klasna dimenzija; država blagostanja; društvena izopštenost; kriminal.</p>	<p>Sociologija: industrijsko i postindustrijsko društvo; tradicionalna društva; država – stanovništvo; naturalizam i demografske teorije; globalna promjena; društveni slojevi; klase; devijantno ponašanje; društveni nadzor.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna i analizira rezultate istraživanja siromaštva u crnogorskom društvu, vladinim mjerama, strategijom smanjenja siromaštva, – se upozna sa osnovnim mjerama socijalne, zdravstvene i društvene zaštite siromašnih, – se upozna sa stanjem siromaštva kod marginalnih grupa (stanje siromaštva, zaštita, dostupnost resursa, izopštenost, inkluzija, obrazovanje, zaposlenost...). 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju indikatore siromaštva pojedinaca, porodica i grupa u crnogorskom društvu, – istražuju efekte mjera socijalne politike za pojedince ili grupe u svojoj lokalnoj zajednici. 	<p>Strategija smanjenja siromaštva; marginalne grupe.</p>	<p>Sociologija: nejednakosti, slojevitost, nezaposlenost, pokretljivost u crnogorskom društvu.</p>

Izborne teme/aktivnosti: DEMOGRAFSKE RAZVOJNE PERSPEKTIVE SVIJETA; DRUŠTVENE NEJEDNAKOSTI I SIROMAŠTVO U LOKALNOJ ZAJEDNICI/ISTRAŽIVANJE; KO SU SIROMAŠNI?; SIROMAŠTVO I KRIMINAL / ISTRAŽIVANJE; ŽENE I DJECA – JEDNAKA DOSTUPNOST RESURSIMA; DRŽAVA BLAGOSTANJA.

Tema: Rizik i društvena pokretljivost (3+1+1)

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenic/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa definicijom društvene pokretljivosti kao oblikom unutrašnje promjene individualnog ili kolektivnog društvenog položaja i uloga, – razumije prisustvo različitih uzroka ili kanala društvene pokretljivosti – tradicionalni i savremeni kanali pokretljivosti, – razumije značaj društvene pokretljivosti za otvorenost ili zatvorenost društva. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – identifikuju osnovne kanale društvene pokretljivosti nekad i sad, – analiziraju tradicionalne kanale pokretljivosti u svojoj užoj i široj zajednici, – istražuju otvorenost/zatvorenost društva sa pozicije prisustva/odsustva društvene pokretljivosti, – istražuju tradicionalnu vezanost za porodično nasljedstvo i njen uticaj na društvenu pokretljivost. 	<p>Društvena pokretljivost; kanali pokretljivosti; otvoreno društvo.</p>	<p>Sociologija: društvena pokretljivost; tradicionalno i moderno društvo; porodica; sociološke teorije.</p> <p>Istorija: dekolonizacija; globalizacija; društveno i ekonomske prilike u svijetu; Crnoj Gori u XX vijeku.</p>
<p>Učenic/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razumije značaj i tempo društvenih promjena u savremenom društvu – mobilnost – geografsko-socijalna, – razumije uzroke koji dovode do pokretljivosti i uzroke silazne pokretljivosti kao i njene posljedice za pojedinca, porodicu, društvo, – razumije karakteristike savremene organizacije rada i nesigurnost radnog mjesta – “kraj posla za cio radni vijek”, – uočava neophodnost i prirodu transformacije rada, radnog odnosa, mjesta u savremenom društvu. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju uticaj tradicije zanimanja, vezanost za prostor, radno mjesto, lokalno, nacionalno kao faktore koji ograničavaju ili podstiču mobilnost i pokretljivost u okviru društvenih grupa, zajednice i društva uopšte, – analiziraju značaj evropskih vrijednosti – slobode kretanja ljudi i slobode kretanja radne snage u okviru Unije. 	<p>Mobilnost; silazna pokretljivost; rad; radno mjesto; stalno radno mjesto.</p>	<p>Sociologija: horizontalna i vertikalna pokretljivost; regionalne, nacionalne i globalne promjene; postindustrijsko društvo.</p>

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenic/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna osnovne karakteristike globalne društvene promjene i rizike koje nosi: "proizvedeni rizik" – globalno" rizično društvo; pokretljivost razvijeni – nerazvijeni, – uočava i raspravlja na osnovu prethodnih saznanja o proizvodnji "rizika" u životnoj sredini (globalno zagrijavanje, genetski modifikovana hrana...), – na osnovu stečenog znanja i prikupljenih podataka analizira posljedice odnosa čovjeka i društva prema prirodi kroz stalnu težnju za progresom, – raspravlja o pitanju postoje li granice rasta, – analizira uporedna proučavanja pokretljivosti u crnogorskom društvu. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – identifikuju osnovne principe demokratije zasnovane na slobodi izbora, konkurenciji pluralnosti kao uzroke uzlazne i silazne pokretljivosti u društvu (analiza za lokalni i nacionalni nivo), – istražuju uticaj nedemokratskih faktora na društvenu pokretljivost (izgled, nacionalna pripadnost, partijsko članstvo, lokalizam, mito, korupcija, nepotizam...). 	<p>Rizično društvo; granice rasta; prostor i vrijeme; progres; granice rasta; "rizik".</p>	<p>Sociologija: globalno društvo i njegovi rizici; ekološka kriza kao i sociološko pitanje i društveno iskušenje; problemi modernih društava i njihove perspektive; sociološke teorije.</p>

Izborne teme/aktivnosti: DRUŠTVENA POKRETLJIVOST U MOJOJ ZAJEDNICI; UTICAJ DRUŠTVENE MOĆI NA DRUŠTVENU POKRETLJIVOST; POSLEDICE POVEĆANE DRUŠTVENE POKRETLJIVOSTI; MEĐUGENERACIJSKA POKRETLJIVOST U PORODICI I LOKALNOJ ZAJEDNICI; NESIGURNOSTI U GLOBALNOM DRUŠTVU.

Tema: Održivi razvoj (4+1+2)

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa definicijom pojma održivog razvoja kao balansa između prirodnih zakonitosti i dinamičke ravnoteže prirodne sredine i društvenog razvoja, – razumije odnos, priroda i društveni razvoj – racionalizacija odnosa ili uspostavljanje nekontrolisane moći nad prirodom, – razumije sadržaj promjene u odnosu čovjek – društvo – priroda, posljedice u savremenom društvu (prirodni i tehnički determinizam), – se upozna sa aspektima održivog razvoja: ekonomska održivost, ekološka održivost, socijalna održivost i kulturna održivost. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razgovaraju o štetnim posljedicama neracionalnog odnosa društva prema prirodi zasnovanog na nekontrolisanom razvoju i korišćenju prirodnih resursa, – raspravljaju o društvenoj etici i neracionalnom odnosu kao ugrožavanju prava budućih generacija na pravo raspolaganja prirodnim resursima. 	<p>Održivi razvoj; prirodna sredina; društveni razvoj; promjene; aspekti održivosti: ekonomska, ekološka, socijalna, kulturna održivost.</p>	<p>Sociologija: pojam determinizma; determinističke veze: čovjek-priroda-društvo; društvena promjena i razvoj; sociološke teorije.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna model ograničenog i kontrolisanog privrednog rasta i društvenog razvoja, – razumije rizike koje proizvodi savremeno industrijsko društvo, – razlikuje "oprečnost interesa" (odnos društvo – elita) – kratkoročna korist i "resursi za budućnost"), – razumije osnovne dimenzije održivog razvoja, ekološka i kulturna dimenzija. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – diskutuju o neophodnosti racionalnog korišćenja prirodnih resursa i kontrolisanom privrednom razvoju u svojoj zajednici (npr. razvoj turizma, razvoj industrije, planiranje prostora... dislociranje ili zatvaranje postrojenja sa opasnim tehnologijama...), – predlažu različite načine aktivnog djelovanja na nosioce moći radi održavanja balansa između prirode i društvenog razvoja. 	<p>Model kontrole; rizici; "oprečnost interesa"; dimenzije održivosti.</p>	<p>Sociologija: društvena moć; raspodjela resursa; tehnički determinizam; ekološka kriza; društveni pokreti.</p>

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenic/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa problemom granice populacione politike – kao problemom ravnoteže između društva i prirode („demografska eksplozija“) – društveni i ekološki problem, – razumije važnost transsektoralne dimenzije u postizanju cilja održivosti kroz sektoralne politike (transport, poljoprivrede, energija...), – razumije ulogu i važnost horizontalne i vertikalne saradnja – saradnja na regionalnom prostoru i globalna saradnja, saradnja sektora. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju značaj opštedruštenog djelovanja u postizanju ciljeva održivog razvoja na lokalnom, nacionalnom i globalnom nivou, – istražuju u okviru zajednice uticaj saobraćajne mreže, razmještaj privrednih postrojenja, izvore prirodne energije, korišćenje poljoprivrednih resursa... i način njihovog racionalnog korišćenja, njihov uticaj na stanje održivosti (kulturne, ekološke, ekonomske, socijalne). 	<p>Granice poulacione politike; „demografska eksplozija“; transsektorska saradnja; horizontalna i vertikalna saradnja.</p>	<p>Sociologija: tradicionalna i moderna društva; država – stanovništvo.</p>
<p>Učenic/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa ulogom međunarodnih subjekata (OUN, Savjet Evrope, EU...) i međunarodnim dokumentima o održivom razvoju, – se upozna sa strategijom održivog razvoja Crna Gora i filozofijom održivog razvoja – nacionalna strategija održivog razvoja kao oblika humanog planiranja. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju ulogu međunarodnih subjekata u strategiji održivog razvoja u svijetu (smanjenje zagađenosti, ograničenje korišćenja opasnih tehnologija, uvođenje standarda, kampanja organske proizvodnje i zdrave hrane, obilježavanje Dana planete, voda...), – predlažu mjere strategije održivog razvoja crnogorske vlade i raspravaju o efektima strategije. 	<p>Međunarodni subjekti; međunarodni dokumenti; nacionalna strategija.</p>	<p>Istorija: međunarodne organizacije; novi oblici evropskih integracija.</p>

Izborne teme/aktivnosti: ODRŽIVI RAZVOJ, IZAZOV ZA BUDUĆNOST; EKOLOŠKI ASPEKTI ODRŽIVOG RAZVOJA; KULTURNA DIMENZIJA ODRŽIVOSTI.

Tema: Ljudska prava-univerzalizacija-standardi i zaštita (5+2+2)

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa određenjem i pojmom ljudskih prava u filozofskoj i pravnoj teoriji (istorijat ideje), teorijama o ljudskim pravima i slobodama (prirodnog prava, liberalna teorija, društvenog ugovora, klasna teorija...), – na primjerima analizira vezu između prava i potreba čovjeka i kolektiva. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – na osnovu stečenih znanja iz istorije, književnosti, istorije religije, filozofije identifikuju istorijske primjere borbe za ostvarenje ljudskih prava i sloboda, pojedinaca, grupa, organizacija, pokreta, – raspravljaju o kauzalnim vezama između kulturnih potreba i prava čovjeka. 	Ljudska prava.	<p>Filozofija: Platon, Aristotel, humanizam, empirizam, prosvetiteljstvo, teorija prirodnih prava...</p> <p>Sociologija: sociološke teorije.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa određenjem i razlikom između pojmova čovjek i građanin; položaj i izvor prava; prirodna prava, – se upozna sa modelima podjele prava i sloboda (klasična, prema izvoru, generacijama...), – razlikuje sadržaj i posebnosti individualnih i kolektivnih, manjinskih prava, – uočavaj osnovne unutrašnje i međunarodne mehanizme zaštite ljudskih prava, – se upozna sa sadržajem međunarodnih dokumenta (deklaracije, paktovi, protokoli, konvencije...). 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razgovaraju o određenjima pojmova čovjek i građanin i sadržajima pojmova, – identifikuju koja prava pripadaju kategoriji prirodnih prava i odnos prema toj vrsti prava, – identifikuju moguće kriterijume podjele prava i sloboda, razumiju izvore individualnih i kolektivnih prava, – analiziraju međunarodne dokumente o ljudskim pravima, kompariraju rješenja i prepoznaju standarde. 	Čovjek; građanin; prirodna prava; individualna prava; kolektivna prava; međunarodni dokumenti.	<p>Sociologija: država, pravo, politika; čovjek – građanin; sociološke teorije.</p> <p>Istorija: OUN – uloga; međunarodni dokumenti, konvencije.</p> <p>Filozofija: politička filozofija empirizma, prosvetiteljstva; Mil – sreća i zadovoljstvo; Kantovo određenje slobode i građanstva, dužnosti; Sartr – sloboda; Levinas – odgovornost–Drugi).</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa pojedinačnim pravima prve generacije ljudskih prava i sloboda (Pakt o građanskim i političkim pravima), – se upozna sa pojedinačnim pravima druge generacije (Pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima), – se upozna sa pojedinačnim pravima treće generacije prava – sadržaj, podjela. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – identifikuju i analiziraju sadržaj prava i sloboda prve generacije – lična, politička i građanska prava, – identifikuju i analiziraju sadržaj prava i sloboda druge generacije – ekonomska i kulturna prava, – razgovaraju o manjinskim pravima, ekološkim, "pravima na budućnost"... 	Generacije prava.	<p>Filozofija: autonomija i heteronomija; Ja, Drugi, odgovornost; etika, pravo politika; odnos vrijednosti i stvarnosti.</p>

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa određenjem i podjelom kolektivnih i manjinskih prava – mehanizmima zaštite; međunarodni dokumenti o manjinskim i kolektivnim pravima, – razumiju značaj odgovornosti (sadržaj, oblici) za ostvarenje demokratije i ljudskih prava i sloboda. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – raspravljaju o položaju manjina i njihovim pravima, sadržajem i podjelom kolektivnih prava, – analiziraju načine zaštite ljudskih i manjinskih prava na nacionalnom i međunarodnom nivou, – analiziraju međunarodne dokumente o manjinskim pravima, kompariraju rješenja i prepoznaju standarde. 	<p>Kolektivna prava; manjinska prava; odgovornosti.</p>	<p>Sociologija: nacija; manjinske grupe; multikulturalizam.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – se upozna sa evropskom praksom i standardima zaštite ljudskih, manjinskih i građanskih prava i sloboda, – se upozna sa načinom regulacije i položajem ljudskih i manjinskih prava u Crnoj Gori – standardi. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, Okvirnu konvenciju o zaštiti manjina, Evropsku socijalnu povelju, Konvenciju o zaštiti i očuvanju manjinskih jezika..., – analiziraju ustavna određenja ljudskih prava i sloboda i Crnoj Gori, – na osnovu prethodnih saznanja istražuju oblike kršenja i nepoštovanja ljudskih i manjinskih prava u crnogorskom društvu, lokalnoj zajednici, školi... 	<p>Mehanizmi zaštite; evropska praksa; crnogorska praksa.</p>	<p>Istorija: oblici novih evropskih integracija; Crna Gora.</p>

Izborne teme/aktivnosti: ISTORIJAT RAZVOJA LJUDSKIH PRAVA-OD IDEJE DO PRAKSE; MANJINSKA PRAVA NEKAD I SAD; PRAVO NA PRAVA I SLOBODE; CIVILNI SEKTOR I LJUDSKA PRAVA I SLOBODE; "ČOJSTVO JE BRANITI DRUGOGA OD SEBE" – ESEJ; FEMINIZAM; PRVI PUT GLASAM.

5. DIDAKTIČKE PREPORUKE

5.1. Planiranje programa građanskog obrazovanja u gimnaziji

Program građanskog obrazovanja sadrži:

- obavezni dio programa;
- izborni dio programa;
- dio programa koji planira škola u saradnji sa lokalnom zajednicom.

Obavezni dio programa (obavezne teme, ciljevi i ishodi programa) odnosi se na oko 68% ukupnog programa predmeta građansko obrazovanje u gimnaziji. Ovaj dio programa detaljno je razrađen u poglavlju 4. („Sadržaji i operativni ciljevi predmetnog programa“) i on je jednak i obavezan za sve gimnazije u Republici. Pored obaveznog dijela, program građansko obrazovanje nudi i određeni broj **izbornih tema i aktivnosti** koje su sadržajno vezane uz obavezne teme, ciljeve i ishode programa. Iz liste ponuđenih tema (aktivnosti) učenici/e u saradnji sa nastavnikom/com, biraju one teme i aktivnosti koje odgovaraju njihovim interesovanjima i potrebama. Ovdje se prije svega radi o tzv. praktičnim aktivnostima - akcionim i istraživačkim projektima, gdje učenici/e imaju priliku da ono što uče u školi istraže i primijene u realnom životu čime se obezbjeđuje praktičnost i primjenljivost programa.

Prilagođavanju programa specifičnim **potrebama lokalne zajednice** namijenjeno je oko 17% programa. Ovaj dio programa građanskog obrazovanja planira škola u saradnji sa roditeljima i predstavnicima lokalne zajednice. Ukupno gledano program građansko obrazovanje sastoji se iz obaveznog dijela, izbornog dijela i dijela programa koji planira škola u saradnji sa potrebama lokalne zajednice.

*Pregled strukture programa u gimnaziji

RAZRED	UKUPAN BROJ ČASOVA	OBAVEZNE TEME (BROJ ČASOVA)	IZBORNE TEME U ŠKOLI (BROJ ČASOVA)	IZBORNE TEME U LOKALNOJ ZAJEDNICI (BROJ ČASOVA)
I	35	24	5	5
II	35	24	5	6
III	70	48	10	12
IV	70	48	10	12
UKUPNO	210	144	30	36
%	100%	68%	15%	17%

Preporučljivo je da program građanskog obrazovanja bude proširen i realizovan i kroz **obavezne izborne sadržaje** u školi i van nje. Osnovna namjena programa građanskog obrazovanja i jeste u tome da on, program, svoju punu afirmaciju i realizaciju doživi u realnom životu, ne samo u školi nego i izvan škole. *Učešće u dobrotvornim organizacijama, participacija učenika/ca u humanitarnim, ekološkim i drugim akcijama lokalne zajednice, istraživački i akcioni projekti koje pokreću sami/e učenici/e, đачki parlament, debatni klubovi i sl.*

treba da nađu svoje mjesto u programu vannastavnih i slobodnih aktivnosti učenika/ca u školi, i da takve demokratske i građanske aktivnosti učenika/ca daju poseban pečat kulturi zajednice u kojoj svaka od gimnazija djeluje.

5.2. Realizacija programa građanskog obrazovanja u gimnaziji

Građansko obrazovanje, kako je već rečeno, nije samo teorijsko, i od nastave građanskog obrazovanja ne očekuje se da učenici/e samo usvoje *znanja o demokratiji i građanstvu*. Pored znanja, nastava građanskog obrazovanja mladima treba da pruži i prilike za praktikovanje i za uvježbavanje *vještina demokratskog života*. Tolerancija, dijalog, debata, saradnja, argumentovano pregovoranje treba da se praktikuju i razvijaju kroz nastavu i realan školski život. Očekivanje je da učenjem predmeta građansko obrazovanje *građanske i demokratske vrijednosti* postanu dio vrijednosnog sistema učenika/ce i osnova njegovog/njenog budućeg djelovanja u svom okruženju.

Predmet građanskog obrazovanja uči se:

- **usmjereno na ciljeve** (polazeći od ciljeva programa);
- **usmjereno na aktivnosti učenja** (primjenom raznovrsnih metoda i oblika nastavnog i vanastavnog rada i učenja);
- **usmjereno na učenika/cu** (uz uvažavanje predznanja i mišljenja učenika/ce);
- **sa razumijevanjem** (kroz angažovanje viših misaonih procesa: razumijevanje, primjena, analiza, sinteza, vrednovanje);
- **istraživački** (uočavanjem, definisanjem i istraživanjem problema);
- **interaktivno** (raspravljanjem, dogovaranjem, odlučivanjem u parovima ili grupama);
- **po modelu** (u demokratski vođenoj i emocionalno sigurnoj atmosferi).

Najkraće rečeno, građansko obrazovanje se uči **aktivno**. Aktivnim možemo nazvati sve one metode i oblike učenja koje su *usmjerene na učenika/cu* i putem kojih se obezbjeđuje praktična i misaona aktivnost učenika/ce tokom učenja.

5.3. Demokratski uslovi učenja građanskog obrazovanja u gimnaziji

Mada i sama primjena metode *aktivnog učenja* po prirodi stvari obezbjeđuje i demokratske uslove učenja (aktivnost, ravnopravnost i participaciju svih učesnika), radi ilustracije, navodimo osnovne principe koji se u literaturi smatraju *standardima* za realizaciju programa građanskog obrazovanja u školi.

Osnovni principi na kojima treba da počiva realizacija programa građanskog obrazovanja su, **princip**:

- **aktivnog učešća i participacije svih učesnika u nastavi;**
- **afirmacije različitosti i uvažavanja individualnosti;**
- **obezbjeđivanja ravnopravnosti za sve učesnike;**
- **slobode izbora;**
- **slobode izražavanja;**
- **razvijanja saradnje;**
- **razvijanja samostalnosti;**
- **razvijanja lične odgovornosti;**
- **razvijanja samopoštovanja i poštovanja drugih.**

Ovi principi su bazirani na uvažavanju *međunarodnih standarda*, a njihovu konkretizaciju *dogovorom* svih učesnika (učenika/ca i nastavnika/ca u svakoj gimnaziji) treba prilagoditi uslovima i sredini u kojoj se program građanskog obrazovanja realizuje.

6. KORELACIJE MEĐU PREDMETIMA

Predmet građanskog obrazovanja ima:

- interdisciplinarni,
- kroskurikularni, i
- razvojni karakter.

6.1. Interdisciplinarni karakter predmeta građansko obrazovanje

Predmet građansko obrazovanje, ima **interdisciplinarni** karakter, i prema dokumentima Savjeta Evrope treba da obuhvata najmanje četiri osnovne dimenzije:

- **društvena dimenzija** - obuhvata odnose među ljudima i njihovo funkcionisanje unutar društvenih grupa i institucija društva;
- **ekonomska dimenzija** - obuhvata razumijevanje uslova života, svijeta rada i načina privrednog funkcionisanja;
- **kulturološka dimenzija** - odnosi se na zajedničke vrijednosti i tradiciju unutar grupe i između grupa, uključujući i njihovu istorijsku osnovu;
- **politička i zakonska dimenzija** - obuhvata prava i družnosti čovjeka i građana u odnosu na politički sistem i zakone.

U Evropi, u okviru formalnog obrazovanja uglavnom se pojavljuju tri tipa programa: **programi građanskog obrazovanja** (u središtu imaju politička i građanska prava pojedinca i osposobljavanje za formalnu ulogu građanina); **programi obrazovanja za ljudska prava** (u središtu imaju upoznavanje učenika/ca sa ljudskim pravima i slobodama, a cilj im je i razvijanje svijesti o važnosti zaštite osnovnih sloboda i prava svakog čovjeka); **programi interkulturalnog obrazovanja** (cilj ovih programa je razumijevanje i poštovanje kulturnih različitosti. Polazi se od načela jednakosti, vladavine prava, pluralizma, solidarnosti, tolerancije, uzajamne povezanosti i međuzavisnosti. Posebna pažnja poklanja se razvijanju međusobnog uvažavanja, saradnje i vještine miroljubivog rješavanja sukoba). Naše opredjeljenje je da program građansko obrazovanje obuhvati: društvenu, ekonomsku, kulturološku i političko zakonsku dimenziju, te da objedini sadržaje i ciljeve programa za građansko obrazovanje, programa za ljudska prava i programa interkulturalnog obrazovanja. Takvim pristupom obezbjeđuje se svobuhvatan i interdisciplinarni karakter programa građanskog obrazovanja.

6.2. Kroskurikularni karakter predmeta građanskog obrazovanja

Predmet građansko obrazovanje ima bliske kroskurikularne veze – **korelacije** sa ciljevima i sadržajima drugih predmeta u gimnaziji. Posebno su istaknute veze sa ciljevima i sadržajima obaveznih predmeta: *sociologija, filozofija, psihologija i istorija*. Bliske kroskurikularne veze program građanskog obrazovanja ima i u odnosu na obavezne predmete: maternji jezik i književnost (službeni jezik kao nematernji), pa i ostale obavezne predmete (geografija, biologija i strani jezik). U odnosu na obavezne izborne predmete, građansko

obrazovanje je povezano sa predmetima: komunikologija, ekologija, biodiverzitet, hemija i život, umjetnost i vizuelne komunikacije. Horizontalna povezanost programa građanskog obrazovanja naznačena je u samom programu (poglavlje 4, kolona *korelacije*), ali je stvarnu cjelovitost i sistematičnost moguće obezbijediti tek kroz aktivnosti *saradnje i zajedničkog planiranja* programa različitih predmeta u gimnaziji.

6.3. Razvojni karakter predmeta građanskog obrazovanja

Pored horizontalne strukturiranosti, program građanskog obrazovanja ima i važnu vertikalnu stukturiranost - **razvojnost**. Razvojni karakter predmeta građanskog obrazovanja obezbjeđuje se dograđivanjem ciljeva i sadržaja ovog predmeta na prethodno stečena znanja i kompetencije u osnovnoj školi (u okviru predmeta **građansko vaspitanje**). Princip razvojnosti i postepenog dograđivanja znanja, vještina i vrijednosti treba održati i stalno razvijati tokom sve četiri godine učenja ovog predmeta. Natavnik/ca to postiže stalnim analiziranjem i uključivanjem prethodnih znanja i prethodnih iskustava učenika/ca u učenju novih sadržaja.

7. STANDARDI ZNANJA

I godina učenja

UVOD U PREDMET

Učenik/ca:

- razumije ciljeve, sadržaj i značaj učenja GRAĐANSKOG OBRAZOVANJA za sebe i za društvenu zajednicu.

MOJ ŽIVOT U ZAJEDNICI – JA, DRUGI, ZAJEDNICA!

Učenik/ca:

- razumije da je čovjek istovremeno individualno i društveno biće i navodi razloge života ljudi u zajednici;
- može da objasni razlike između neformalnih i formalnih društvenih grupa i njihovu ulogu;
- navodi osnovne društvene grupe kojima istovremeno pripada i objašnjava njihovu međusobnu povezanost;
- na primjeru škole objašnjava strukturu društvene organizacije;
- na primjeru škole objašnjava svoju ulogu i obaveze u organizaciji.

MOJA ULOGA U DEMOKRATSKOM DRUŠTVU – JA GRAĐANIN!

Učenik/ca:

- razlikuje demokratske od nedemokratskih odnosa u zajednici;
- poznaje značenje pojma politika i razumije razliku između podanika i građanina;
- zna da navede osnovne uloge građanina u demokratski organizovanom društvu;
- poznaje vrijednosti koje zastupa građanin u zajednici;
- obrazlaže važnost vlastitog osposobljavanja za ulogu građanina.

PORODICA – RODNE, GENERACIJSKE I KULTURNE RAZLIKE**Učenik/ca:**

- objašnjava ulogu porodice u vlastitom životu (porodica primarna zajednica);
- navodi osnovne promjene načina i oblika porodičnog života kroz vrijeme;
- objašnjava potrebe i važnost međusobnog pomaganja pripadnika različitih generacija u porodici;
- navodi osnovne uzroke mogućih konflikata u porodici i objašnjava važnost međusobnog razumijevanja i tolerancije;
- navodi osnovne oblike mogućih devijantnih ponašanja pojedinih članova porodice i objašnjava njihov uticaj na porodičnu klimu i ostale članove porodice.

AUTORITETI I UZORI U ŽIVOTU MLADIH**Učenik/ca:**

- razumije zašto autoritet ima moć i objašnjava zašto je neko stvarni, a neko lažni autoritet;
- objašnjava ulogu autoriteta i uzora u vlastitom životu i razvoju;
- objašnjava važnost slobode u izboru uzora i razumije različite uticaje na taj izbor;
- objašnjava ulogu vrijednosti u izboru uzora;
- objašnjava konformizam i važnost očuvanja vlastitog životnog stila.

II godina učenja

UVOD U PREDMET**Učenik/ca:**

- razumije ciljeve, sadržaj i značaj učenja GRAĐANSKOG OBRAZOVANJA za sebe i za društvenu zajednicu.

LOKALNA ZAJEDNICA**Učenik/ca:**

- objašnjava određenje pojama lokalna zajednica;
- obrazlaže specifičnost, posebnost, lokalne zajednice;
- objašnjavaju uzajamnu povezanost i odgovornost pojedinac – lokalna zajednica;
- navodi osnovne organe lokalne samouprave i forme građanskog djelovanja u lokalnoj zajednici;
- navodi prava i odgovornosti građanina u lokalnoj zajednici.

ŠKOLA**Učenik/ca:**

- objašnjava ulogu obrazovanja i škole u razvoju svakog pojedinca;
- navodi osnovne karakteristike škole kao društvene organizacije;
- navodi prava i dužnosti učenika/ca u školi i objašnjavaju njihovu ulogu u organizaciji škole;
- obrazlaže sadržaj prava na obrazovanje i primjere kršenja ovog prava;
- navodi karakteristike škole kao demokratske zajednice i oblike demokratskog djelovanja u školi.

LJUDSKA PRAVA–ODGOVORNOST–PRAVA DJETETA**Učenik/ca:**

- obrazlaže razvoj ideje o zaštiti ljudskih prava;
- obrazlaže važnost posebne zaštite prava djeteta i navodi osnovne dokumente kojima su ova prava zaštićena;
- navodi pojedina prava iz Konvencije o pravima djeteta i objašnjava njihovu ulogu u životu i razvoju djeteta;
- navodi primjere kršenja pojedinih prava djeteta i načine njihove zaštite.

AUTORITET – DRUŠTVENA MOĆ**Učenik/ca:**

- objašnjava pojam i izvore društvene moći;
- objašnjava sredstva i oblike društvene moći;
- navodi primjere različitih oblika moći i razliku između demokratske i autokratske moći;
- objašnjava izvore moći i ulogu autoriteta u zajednici.

EKOLOGIJA – UMJEĆE ŽIVLJENJA SA PRIRODOM**Učenik/ca:**

- objašnjava značaj razvijene ekološke svijesti u savremenom svijetu;
- navodi primjere, posljedice, neracionalnog odnosa čovjeka prema prirodnoj sredini;
- objašnjava uzroke lokalnih ekoloških problema;
- objašnjava važnost građanskog aktivizma u rješavanju ekoloških problema u lokalnoj zajednici.

III godina učenja

UVOD U PREDMET**Učenik/ca:**

- razumije ciljeve, sadržaj i značaj učenja GRAĐANSKOG OBRAZOVANJA za sebe i za društvenu zajednicu.

DRŽAVA**Učenik/ca:**

- objašnjava pojam i ulogu države;
- objašnjava osnovne elemente države;
- objašnjava ulogu vlasti u državi;
- navodi i objašnjava različite forme – oblike državne vlasti;
- objašnjava karakteristike pravne države.

DEMOKRATIJA**Učenik/ca:**

- obrazlaže određenje demokratije;
- objašnjava osnovne principe demokratije;
- na primjerima objašnjava pojam neposredne demokratije;
- na primjerima objašnjava pojam predstavničke demokratije;
- objašnjava značaj demokratije.

POLITIČKI SISTEM MOJE DRŽAVE**Učenik/ca:**

- navode osnovne elemente političkog sistema i njihov značaj za sistem uopšte;
- objašnjava historijski razvoj političkog sistema države Crne Gore;
- obrazlaže značaj Ustava i navodi osnovna opredjeljenja Ustava Republike Crne Gore;
- objašnjava ustavnu podjelu vlasti i nadležnosti u RCG;
- objašnjava značaj ustavnog opredjeljenja – RCG građanska država;
- obrazlaže položaj i mjesto RCG u međunarodnoj zajednici.

“UČENJE JAVNIH SLUŽBI”**Učenik/ca:**

- objašnjava značenje i ulogu politike u društvu;
- obrazlaže ulogu birokratije u ostvarivanju javnih politika vlasti;
- objašnjava nadležnosti lokalne samouprave;
- navodi osnovne mehanizme zaštite prava i sloboda građana u društvu;
- navodi argumente u prilog demokratske kontrole nad radom javnih službi i javnih službenika.

CIVILNO DRUŠTVO**Učenik/ca:**

- objašnjava značenje i ulogu civilnog društava;
- objašnjava položaj, ulogu i ciljeve NVO u zajednici;
- objašnjava položaj, ulogu i ciljeve sindikata;
- objašnjava značaj građanskog aktivizma.

NAROD – NACIJA, KOLEKTIVNI IDENTITET**Učenik/ca:**

- objašnjavaju različite oblike odnosa prema etničkom i nacionalni identitet kao faktor socijalne društvene kohezije;
- navode osnovne karakteristike građanskog određenja nacije;
- objašnjavaju uzroke etničkih sukoba i značaj etničkih integracija;
- navodi osnovna prava manjina i etničkih grupa prema međunarodnim dokumentima i ustavu RCG.

TRADICIJA – KULTURA**Učenik/ca:**

- objašnjava pojam kultura;
- objašnjava značenje pojma multikulturalnost;
- objašnjava bogatstvo crnogorskog društva – diverzitet kulturnog djelovanja, mišljenja, stvaralaštva, kulturnog nasljeđa;
- objašnjava određenje političke kulture i njen značaj u društvenom djelovanju.

RELIGIJA**Učenik/ca:**

- objašnjava pojam religije;
- navode osnovne funkcije religije i vjere;
- objašnjava osnovne karakteristike multikonfesionalnog društva;
- obrazlaže ustavni položaj vjerskih zajednica u Crnoj Gori.

MULTIKULTURALNOST I INKULTURALNOST**Učenik/ca:**

- navodi odlike multikulturalnog društva;
- objašnjava osnovne vrijednosti multikulturalnog društva;
- objašnjava međusobni odnos manjina – većina;
- obrazlaže sadržaj i ulogu manjinskih prava u zajednici.

ZDRAVI STILOVI ŽIVOTA**Učenik/ca:**

- na primjerima obrazlaže različite stilove života mladih danas;
- objašnjava ulogu stila života i odgovornost za vlastiti razvoj;
- na primjerima obrazlaže rizike kojima su izloženi mladi danas;
- objašnjava ulogu prevencije i zaštite mladih.

VI godina učenja

UVOD U PREDMET**Učenik/ca:**

- razumije ciljeve, sadržaj i značaj učenja GRAĐANSKOG OBRAZOVANJA za sebe i za društvenu zajednicu.

INFORMISANJE I MASOVNI MEDIJI – REFLEKSIJA I STVARNOST**Učenik/ca:**

- objašnjava ulogu informacija i informisanja;
- objašnjava ulogu medija u formiranju javnog mijenja;
- na primjerima obrazlaže moć medija u formiranju slike stvarnosti;
- objašnjava ulogu medija u procesu globalizacije;
- navodi i objašnjava prava i slobode čovjeka u vezi sa informisanjem.

SVIJET „GLOBALNO SELO„**Učenik/ca:**

- objašnjava proces globalizacije svijeta – sintagma: svijet “globalno selo”;
- objašnjava međuzavisnost – pozitivne/negativne efekte globalizacije;
- obrazlaže ulogu medija u procesu globalizacije;
- objašnjava uticaj globalizacije na stanje ljudskih prava i sloboda u svijetu.

MEĐUNARODNA I REGIONALNA POVEZANOST**Učenik/ca:**

- objašnjava sadržaj i značenje pojma međunarodna politika;
- objašnjava ulogu regionalnih povezanosti;
- objašnjava ulogu i navodi najvažnije međunarodne organizacije: UN, EU, Savjet Evrope;
- obrazlaže položaj Crne Gore u procesu međunarodnih integracija.

UJEDINJENA EVROPA**Učenik/ca:**

- navodi članice EU i razvoj ideje o evropskim integracijama;
- objašnjava osnovne vrijednosti na kojima počiva EU;
- navodi osnovne institucije EU i njihovu nadležnost;
- objašnjava važnost procesa formiranja evropskog identiteta;
- obrazlaže pravno-politički položaj i odnosa Crna Gora – EU.

TRŽIŠTE I DEMOKRATIJA**Učenik/ca:**

- obrazlaže pojam svojine i značenje prava na privatnu svojinu;
- objašnjava odnos ekonomskih sloboda i demokratskog društvenog uređenja;
- navodi osnovne ekonomske slobode i prava;
- objašnjava ulogu tržišta u savremenoj ekonomiji;
- navodi odlike tržišne ekonomije u Crnoj Gori.

ZANIMANJE, PROFESIJA I RAD**Učenik/ca:**

- navodi osnovna prava i slobode čovjeka u vezi sa radom;
- obrazlaže važnost pravilnog izbora zanimanja i osposobljavnaja za rad;
- obrazlaže pojam radni odnos i prava u vezi sa njim;
- obrazlaže ulogu tržišta rada;
- objašnjava oblike kršenja ljudskih prava u vezi sa radom;
- navodi institute i mehanizme zaštite individualnih i kolektivnih prava na osnovu rada u Crnoj Gori.

SIROMAŠTVO, DEMOGRAFSKI RAST I SAVREMENI SVIJET**Učenik/ca:**

- navodi izvore i indikatore siromaštva;
- navodi različite mjere socijalne politike za smanjenje siromaštva;
- na primjerima objašnjava uzroke siromaštva u savremenom svijetu;
- navodi mjere za smanjenje siromaštva u Crnoj Gori.

RIZIK I DRUŠTVENA POKRETLJIVOST**Učenik/ca:**

- navodi osnovne oblike i objašnjavaju značenje pojma društvena pokretljivost;
- obrazlaže uzroke i rizike društvene pokretljivosti;
- objašnjava uzroke i oblike društvene pokretljivosti u crnogorskom društvu.

ODRŽIVI RAZVOJ**Učenik/ca:**

- obrazlaže sadržaj i značenje pojma – održivi razvoj;
- obrazlaže osnovne dimenzije održivog razvoja;
- objašnjava važnost transsektoralne dimenzije u postizanju cilja održivosti kroz sektoralne politike;
- objašnjava sadržaj i smisao Strategije održivog razvoja Crne Gore.

LJUDSKA PRAVA-UNIVERZALIZACIJA-STANDARDI I ZAŠTITA**Učenik/ca:**

- obrazlaže razvoj ideje i značenje pojma ljudsko pravo;
- navodi osnovne međunarodne dokumente kojima se garantuju ljudska prava;
- navodi smisao i sadržaj: prve, druge i treće generacije ljudskih prava;
- objašnjava smisao i sadržaj kolektivnih (manjinskih) prava;
- navodi institucije u svijetu se bave zaštitom ljudskih prava i sloboda.

8. NAČINI PROVJERAVANJA ZNANJA I STRUČNE OSPOSOBLJENOSTI

Ocjenjivanje na direktan način utiče na ostvarivanje ciljeva predmeta građanskog obrazovanja. Ocjenjivanje je **brojčano**, uz obavezu nastavnika/ce da javno **obrazloži ocjenu** – *da dâ usmenu argumentaciju ocjene i svakom/svakoj učeniku/ci ponudi instrukcije o daljem učenju*.

Polazište za ocjenjivanje u nastavi građanskog obrazovanja su **ciljevi i ishodi** programa, i to, počev od opštih ciljeva, pa do operativnih ciljeva i predviđenih standarda znanja. Osnovni cilj nastave građanskog obrazovanja (poglavlje 2), je osposobljavanje mladih za *ulogu aktivnog građanina* što podrazumijeva: **znanja** o ulogama građanina (informativnu ulogu škole); **vještine** potrebne građaninu (formativnu ulogu škole); **vrijednosti** koje odlikuju građanina (socijalizacijsku ulogu škole). Polazeći od ovako definisanih ciljeva programa, *predmet ocjenjivanja* u nastavi građanskog obrazovanja su: znanja, vještine i vrijednosti predviđene standardima programa (poglavlje 7).

8.1. Ocjenjivanje znanja

Polazište za ocjenjivanje znanja predstavljaju *standardi programa* (poglavlje 7). Standardima se definiše minimum - ono što se očekuje da svaki/a učenik/ca, nakon učenja predmeta građanskog obrazovanja, zna ili može. Predviđene standarde prilikom ocjenjivanja u školi nastavnik/ca prilagođava konkretno učeniku/ci, ili grupi učenika/ca sa kojom radi. Pritom, nastavnik/ca može da koristi neku od taksonomija, npr. Blumovu taksonomiju znanja, i da umjesto reprodukcije (nabranja i navođenja) prilikom ocjenjivanja više cijeni objašnjenje, poređenje, primjenu, planiranje i vrednovanje.

8.2. Ocjenjivanje vještina i sposobnosti

Od načina kako je učenje organizovano - *kako se u školi uči*, zavisi i to koje vještine i sposobnosti će se tokom učenja razvijati. Vještine i sposobnosti se razvijaju i ocjenjuju tokom samog procesa učenja - **kroz aktivnosti učenja**. Za razvoj vještina i sposobnosti, pa i za njihovo ocjenjivanje, ključne su *aktivnosti učenja*. Programom građanskog obrazovanja predložene su neke osnovne aktivnosti učenja (4. poglavlje, kolona *aktivnosti*), a nastavnik/ca pripremajući nastavu predviđa i druge aktivnosti koje obezbjeđuju realizaciju ciljeva programa.

8.3. Ocjenjivanje - stavovi, vrijednosti i osobine

Vrijednosti predstavljaju jedan od osnovnih ciljeva (i ishoda) programa građanskog obrazovanja i kao takve i one su predmet procjenjivanja od strane nastavnika/ce. Ipak, važno je voditi računa o tome da su stavovi, vrijednosti i osobine ličnosti nešto čemu se u nastavi neprekidno teži, **ali se ne ocjenjuje** (stavovi, vrijednosti i osobine ličnosti ne mogu biti predmet direktnog ocjenjivanja nastavnika/ce). To ipak ne znači da prilikom ocjenjivanja nastavnik/ca ne treba da uzima u obzir bar neke *elementarne vrijednosti* (vrijednosti za koje se može pretpostaviti da predstavljaju konsenzus demokratske zajednice); da ih dogovori zajedno sa

učenicima/ama; da ih javno istakne kao vrijednosti kojima svi treba da teže; da neprekidno prati njihov razvoj i napredovanje tokom učenja.

Takvi su npr. stavovi, vrijednosti i osobine:

- jednakost i uvažavanje različitosti (tolerancija),
- vladavina pravde i pravičnosti, poštovanje ljudskih prava,
- sloboda za sve ljude,
- ravnopravnost za sve ljude,
- odgovornost,
- solidarnost,
- humanost,
- aktivizam (aktivno učešće).

8.4. Cilj ocjenjivanja

Cilj ocjenjivanja u nastavi građanskog obrazovanja više je **formativne prirode** - da se ocjenjivanjem učenik/ca vodi i usmjerava kroz proces učenja. Zbog toga ocjenjivanje u nastavi građanskog obrazovanja ne bi trebalo da bude izdvojeni segment nastave, i u principu ne bi trebalo da se odvija na posebnim časovima ocjenjivanja. Ocjenjivanje treba da bude sastavni dio nastavnog procesa i sve što učenici/e rade na času (aktivnosti učenja) trebalo bi da bude predmet ocjenjivanja.

Za realizaciju ciljeva građanskog obrazovanja posebnu vrijednost ima nastavnikova/cina argumentacija ocjene – argumentovano obrazlaganje ocjene, kao i smjernice učeniku/ci za njegovo/njeno dalje napredovanje. Važan dio procesa ocjenjivanja predstavlja i samoocjenjivanje i međusobno ocjenjivanje učenika/ca. Prilikom ocjenjivanja nastavnik/ca treba da traži i treba da uvaži *argumentovano mišljenje* učenika/ce koji/a se ocjenjuje, kao i drugih učenika/ca u odjeljenju.

9. RESURSI ZA REALIZACIJU NASTAVE

9.1. Materijalni uslovi

Materijalna sredstva neophodna za realizaciju programa građanskog obrazovanja u gimnaziji su: obuka nastavnika/ca za realizaciju programa građanskog obrazovanja, opremanje radnog prostora - učionice, štampanje priručnika i udžbenika, nabavka literature kao i osnovnih didaktičkih sredstava i pribora za realizaciju nastave.

9.2. Standardi i normativi

Uspješna realizacija programa građanskog obrazovanja podrazumijeva:

- **stručno - predmetnu osposobljenost nastavnika/ca** (dobro poznavanje sadržaja programa građanskog obrazovanja);
- **metodičko - didaktičku osposobljenost nastavnika/ca** (dobro poznavanje savremenih metoda učenja i oblika rada sa učenicima/ama);
- **motivisanost** za rad sa mladima u školi i van škole;
- opremljenost učionice u skladu sa zahtjevima savremenih metoda i oblika rada (mogućnost rada u grupama, u paru, individualnog rada);
- fleksibilnost u kreiranju rasporeda časova (mogućnost održavanja blok-časova);
- kultura (etos) škole trebalo bi da afirmiše primjenu ideja i principa građanskog obrazovanja (otvorenost škole prema zajednici, stvarna kontinuirana participacija učenika/ca, efikasnija saradnja sa porodicom, podjela odgovornosti i sl.).

9.3. Okvirni spisak literature i drugih izvora

Literatura o građanskom vaspitanju i demokratskom građanstvu je veoma obimna i raznovrsna. Jedan dio literature dostupan je na maternjem, a mnogo više na stranim jezicima i u različitim izvorima (udžbenici, priručnici, Internet, video-materijal i sl.). Iskustvo u desetogodišnjoj realizaciji projekata koji su se bavili građanskim obrazovanjem i vaspitanjem u Crnoj Gori, upućuje samo na **neke osnovne**, ali ni u kom slučaju i konačne, izvore:

1. **ABC nevladinih organizacija**, CRNVO, Podgorica, 2002.
2. **Abeceda Evrope** - EU, Evropska dokumentacija, Beograd, 2001.
3. A.Backović, D.Laušević, B.Mugoša, R.Strahinja: **Vodič za roditelje, zdravi stilovi protiv zloupotrebe droge** - CAZAS, Podgorica, 2005.
4. Aleksandar Saša Zeković, Nikola Đurašković: **Građanska čitanka**, CGO, Građanska kuća, Cetinje, 2005.
5. Božidar Tadić: **Sociologija politike**, Unireks, Podgorica 1996.
6. Branimir Stojković: **Identitet i komunikacija**, Čigoja, Beograd, 2002.
7. Center for Civic Education: **Mi, narod...**, Projekat "Građanin", Priručnici za nastavnike i učenike, Podgorica 2002.
8. Čedomir Čupić i Zoran Lalović: **Građansko vaspitanje**, udžbenik za VI razred devetogodišnje osnovne škole, Podgorica, 2005.
9. Čedomir Čupić i Zoran Lalović: **Građansko vaspitanje**, priručnik za VI razred devetogodišnje osnovne škole, Podgorica, 2005.
10. Dokumenta, priručnici, udžbenici i preporuke Savjeta Evrope (Savjet za kulturnu saradnju – CCDCC) o obrazovanju za demokratsko građanstvo
11. Dragoljub Đorđević: **Sociologija forever**, Niš, 1996.
12. Đuro Šušnjić: **Dijalog i tolerancija**, Čigoja, Beograd, 1997.
13. Đuro Šušnjić: **Ribari ljudskih duša**, Čigoja, Beograd, 1997.
14. E.Gidens: **Sociologija**, CID, Podgorica, 1998.
15. E.Gidens: **Sociologija**, Ekonomski fakultet, Beograd, 2003.
16. **Evropska konvencija o ljudskim pravima**, Savjet Evrope, Beograd, 2003.
17. Fountain, S.: **Obrazovanje za održivi razvoj**, UNICEF
18. **Građansko vaspitanje**, priručnik za nastavnike, I razred srednje škole, MPS, Beograd, 2001.

19. Grupa autora: **Vaspitanje za toleranciju, mir i humani razvoj**, Podgorica, 1997.
20. Grupa autora: **Uvod u građansko obrazovanje**, Podgorica, 2002.
21. Grupa autora: **Škola je odlučila da živi**, Podgorica, 2002.
22. Grupa MOST: **Pametniji ne popušta** - vodič kroz sukobe do sporazuma, Beograd, 1998.
23. **Hello Europe** - pojmovnik Evropske Unije, EU
24. Ivić, I. i sar.: **Aktivno učenje**, priručnik za primjenu metoda aktivne nastave, Beograd, 2001.
25. Jelena Špadijer-Džinić: **Socijalna patologija**, Zavod za udžbenike, Beograd, 1988.
26. **Kako možemo zajedno**, JCPD, Podgorica, 1997.
27. Kovač-Cerović, T. i sar.: **Učinioca dobre volje**, Beograd, 1995.
28. Kovač-Cerović, T. i sar.: **Igrom do spoznaje**, Beograd, 1995.
29. **Konvencija o dječjim pravima**
30. Libert, A.: **Filosofija nastave**, 1935.
31. **Ljudska prava** - osnovni međunarodni dokumenti, Školska knjiga, Zagreb, 1990.
32. Miloš Ilić: **Sociologija kulture i umjetnosti**, Narodna knjiga, Beograd, 1991.
33. M.Mitrović, S.Petrović: **Sociologija**, udžbenik, Beograd, 2005.
34. Nebojša Vučinić: **Osnovi ljudskih prava i sloboda**, CID, Podgorica, 2001.
35. N.Rot: **Opšta psihologija**, Zavod za udžbenike, Beograd, 2000.
36. O.Komar, D.Bošković, Z.Vujović: **Upoznaj sistem da bi ga mijenjao**, CEMI, 2005.
37. **Osnovni termini iz oblasti nevladinog sektora**, Regionalni centar za razvoj NVO, Bar, 2005.god.
38. Paskal Fontan: **Evropska Unija u 10 lekcija**, Evropska dokumentacija, 2001.
39. P.Brandar, K.Kardenas, J.Abad, R.Gomes, M.Tajlor: **Obrazovni priručnik „Svi različiti - svi jednaki”**, CGO, Podgorica, 2005.
40. R.Golob, E.Hadleston, P.Kraf, M.Salema, V.Spajić-Vrkoš: **Obrazovanje za demokratsko građanstvo 2001-2004**. - priručnik za obuku nastavnika za demokratsko građanstvo i obrazovanje o ljudskim pravima, Strazbur, 2004.
41. Ratko Božović: **Iskušenje slobodnog vremena**, Ideje, Beograd, 1975.
42. R.Rajović: **Ustav i prava građana**, udžbenik, Beograd, 2005.
43. R.Rajović: **Izabrani tekstovi iz udžbenika Ustav i prava građana**, Zavod za udžbenike, Beograd, 1998.
44. Slavka Gvozdenović: **Metodika nastave filozofije**, Zavod za udžbenike, Podgorica, 1999.
45. Snežana Joksimović: **Verska nastava i građansko vaspitanje u školama u Srbiji**, Beograd, 2003.
46. **Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima**
47. **Ustav Republike Crne Gore**, Službeni list, Podgorica, 1992.
48. **Upoznaj Evropsku Uniju** - priručnik, CEMI, Podgorica, 2004.
49. **Upoznaj Evropsku Uniju** - priručnik, CEMI, Podgorica, 2006.
50. Zoran Lalović i Čedomir Čupić: **Građansko vaspitanje**, udžbenik za VII razred devetogodišnje osnovne škole, Podgorica, 2006.
51. Zoran Lalović i Čedomir Čupić: **Građansko vaspitanje**, priručnik za VII razred devetogodišnje osnovne škole, Podgorica, 2006.
52. Zoran Lalović: **Konstruktivistička teorija učenja i obrazovni proces**, Vaspitanje i obrazovanje br.4, Podgorica 2004
53. Z.Kuburović: **Porodica i psihičko zdravlje dece**, Čigoja, Beograd, 2001.
54. Z.Kuburović: **Religija, porodica i mladi**, Beograd, 1996.
55. Z.Kuburović: **Religija i polne razlike**, Sociološki pregled, Br. 4, 1996.

10. PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA/CA I STRUČNIH SARADNIKA/CA

Prilikom opredjeljivanja nastavnika/ca za realizaciju programa građanskog obrazovanja u gimnaziji ključnim smatramo sljedeće standarde uspješne realizacije programa:

- **stručno - predmetnu osposobljenost** nastavnika/ca (dobro poznavanje sadržaja programa građanskog obrazovanja);
- **metodičko - didaktičku osposobljenost** nastavnika/ca (dobro poznavanje savremenih metoda učenja i oblika rada sa učenicima/ama);
- **motivisanost nastavnika/ca za rad sa mladima** u školi i van škole.

Polazeći od ovih kriterijuma smatramo da predmet građanskog obrazovanja u gimnaziji mogu da realizuju nastavnici/e koji/e, pored ispunjenja zakonskih uslova, ispunjavaju i sljedeće:

- imaju zvanje nastavnika/ce jednog od studijskih smjerova u četvorogodišnjem trajanju - *sociologija, politikologija i filozofija*;
- završe dopunsko obrazovanje iz najmanje jednog modula koji se odnosi na savremene metode i oblike nastave i učenja (ciljno planiranje; aktivne i interaktivne metode nastave/učenja);
- pokazuju spremnost za rad sa mladima i imaju iskustvo rada u realizaciji projekata iz oblasti građanskog obrazovanja ili sličnih projekata.

U I i II razredu predmet građansko obrazovanje mogu da realizuju i nastavnici/e koji/e, pored ispunjenja zakonskih uslova, ispunjavaju i sljedeće:

- imaju zvanje nastavnika/ce jednog od studijskih smjerova u četvorogodišnjem trajanju - *istorija, psihologija (smjer socijalna psihologija)*;
- završe dopunsko obrazovanje iz najmanje jednog modula koji se odnosi na sadržaje programa građanskog obrazovanja;
- završe dopunsko obrazovanje iz najmanje jednog modula koji se odnosi na savremene metode i oblike nastave i učenja (ciljno planiranje; aktivne i interaktivne metode nastave/učenja);
- pokazuju spremnost za rad sa mladima i imaju iskustvo rada u realizaciji projekata iz oblasti građanskog obrazovanja ili sličnih projekata.

Predmetni program **GRAĐANSKO OBRAZOVANJE, obavezni izborni predmet** za opštu gimnaziju izradili su:

mr **Zoran Lalović**, autor
Miomir Dragičević, autor

CIP – Каталогизација у публикацији
Централна народна библиотека Црне Горе, Цетиње

373/374 (497. 16)

GRAĐANSKO obrazovanje : izborni predmeti I, II,
III i IV razred gimnazije : predmetni program /
[urednik Dragan Bogojević]. – Podgorica : Zavod za
školstvo, 2009 (Cetinje : Obod). – 83 str. : tabele
; 28 cm

Tiraž 100. – Bibliografija : str. 81 - 82

ISBN 978 – 86 – 85553 – 95 – 0

а) Грађанско образовање – Средње школе –
Наставни план и програм - Приручници

COBISS. GG – ID 15077648